

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1967
7. ÉVF.

3.
SZÁM

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs
Központ

T á j é k o z t a t ó j a

XX

1967 7. évfolyam 3.szám

XX

T A R T A L O M

Oldal

Október - a könyvtárügy forradalma 157

SZÉKELY Sándor: A huszadik ülés után 166

PÁSZTOR Imréné: Betegek könyvtára egy több-
pavilonos általános kórházban..... 177

KŐFALVY Gabriella: Orvostudományi művek
könyvtárközi kölcsönzésének felméré-
se az Országos Széchenyi Könyvtárban 190

V i t a

JANTSITS Gabriella: Szakozási javaslat - az
Index Medicus alapján..... 204

HOFFMANN Magda - VILMON Gyuláné: A BOTE Köz-
ponti Könyvtárának szakkatalógusa... 206

Kis történetünk 209

K ö z l e m é n y e k - H i r e k 210

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr. Székely Sándor

Szerkesztő:

Torday Aliz

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ

Budapest, VIII.

Szentkirályi utca 21.

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

Dr. SZÉKELY Sándor az OOKDK igazgatója, PÁSZTOR Imréné az István Kórház orvosi könyvtárának dolgozója, KÖFALVY Gabriella az Országos Széchenyi Könyvtár munkatársa, dr. JANTSITS Gabriella az Országos Orvostudományi Könyvtár tudományos munkatársa, dr. HOFFMANN Magda és VILMON Gyuláné a BOTE Központi Könyvtárának tudományos munkatársai.

F.k.: Dr. Székely Sándor

Fővárosi Nyomdaipari Vállalat, 16. telep - Budapest

Üzemegységvezető: Csuka Tivadarné

Pld.szám: 220 + 19 - B/5

T.sz.: 67.1427/Rné

OKTÓBER – A KÖNYVTÁRÜGY FORRADALMA

"... forradalmunk egyes alapvető vonásai nem helyi, nem különleges nemzeti, nem csupán orosz, hanem nemzetközi jelentőségűek."

Lenin

Az emberek tudatának átformálása nélkül nem formálható át a világ. Ennek a marxi felismerésnek gyakorlati és tudatos megvalósítása a Nagy Októberi Szocialista Forradalom alapvető vonásai közé tartozik.

Lenin személyében olyan vezető egyéniség áll a forradalom élén, aki – Bernard Shaw szavaival – "rendelkezik azzal a tehetséggel, jellemmel és tudással, amelyre ilyen felelősségteljes poszton szüksége van az embernek".

"Nála külből senki sem testesíti meg az emberi tett történelmi óráját, amit proletárforradalomnak hívunk" – írja róla Romain Rolland.

"Lenin világtörténelmi nagyság. Ur a gondolatok felett. Új, demokratikus, gigászi stílusban" – vallja Thomas Mann.

A gondolatok feletti demokratikus uralom: biztosíték, hogy a haladó gondolatok a legszélesebb néprétegekhez is eljussanak. Ennek pedig egyik módja: széles "csatornarendszer" kialakítása – könyvtárak hálózatának megteremtése.

Lenin már 1913-ban így ír: "Nem azt kell a könyvtár büszkeségének és dicsőségének tekinteni, hogy hány XVI. századbeli kiadvány van birtokában, hanem azt, hogy milyen széles körben forognak a könyvek a nép között, hány új olvasót tudtak szerezni, milyen gyorsan tudnak kielégíteni bármily könyvigénylést, hány könyvet adnak ki otthoni olvasásra, hány gyermeket vonnak be az olvasók közé."

Hogyan kezdődött?

1917. november 7. A Szovjetek II. Összoroszországi Kongresszusán elhangzik: "Az állam ereje a tömegek tudatában rejlik!"

Az általános megállapítás nyomán hamarosan határozatok születnek, amelyek a közoktatásra, a művelődési "építőmunka" legfontosabb feladataira vonatkoznak. A határozatokban szerepel: az írni-olvasni tudás általánossá tétele, az általános, kötelező és ingyenes oktatás bevezetése és annak biztosítása, hogy minden állampolgár képezhesse magát. Lenin már 1917 novemberében a könyvtárügyről is tanácskozott Lunacsarszkijjal, a Közoktatási Népbiztosság vezetőjével. Javasolta, hogy hívják össze a könyvtári szakembereket és együttesen beszéljék meg a könyvtárügy fejlesztését, az ehhez szükséges intézkedéseket.

A könyvtárakat és könyvgyűjteményeket államosítják: a Közoktatási Népbiztosság védelmébe és nyilvántartásába veszik át.

A Népbiztosok Tanácsa bizonyos időközökben ténybeli adatszolgáltatást kér a könyvtárügy fejlődéséről: hogyan növekszik a könyvtárak és az olvasótermek száma; hogyan fokozódik a könyvek olvasottsága és hogy hogyan teljesítik a könyvtárügy fejlesztésére vonatkozó határozatokat.

Leninnek e területen óriási áttekintése, mondhatnánk könyvtári gyakorlata volt. Ovasója, ismerője a legnagyobb európai könyvtáraknak. Dolgozott a British Museum, a párizsi Bibliothèque Nationale, Genf, Zürich, Bern, Berlin, Stockholm, Koppenhága, Krakkó és Pétervár könyvtáraiban - hogy csak a legnagyobbakat említsük.

1917 novemberében levéllel fordul a pétervári közművelődési könyvtárhoz. /A petrográdi közkönyvtár feladatairól - Lenin Művei, 26. köt., Szikra, 1952, 341-342. old./ Ez a levél máig is útmutatás, vezérfonal a szocialista könyvtárak munkájához.

"Ahhoz, hogy értelmesen, tudatosan és sikeresen vehessünk részt a forradalomban, tanulni kell" - hangzik a levél első mondata. A továbbiakban Lenin megjelöli a legfontosabb

és a legsürgősebben végrehajtandó intézkedéseket e cél eléréséhez, "a cárizmusnak a népművelésre gyakorolt sokévi züllesztő hatása" kiküszöböléséhez, ahhoz, hogy a könyvtárak valóban a néptömegek közművelődésének lehessenek az alapvető eszközei.

"Haladéktalanul és feltétlenül szükségesek a következő alapvető átalakítások" - írja. Melyek ezek a sürgősen szükséges intézkedések?

1. Be kell vezetni a könyvtárközi kölcsönzést és a kiadványok cseréjét elsősorban a belföldi könyvtárak között, de ki kell ezt építeni a külföldi könyvtárakkal is.
2. A könyvtárközi kölcsönzést ingyenesen kell lebonyolítani.
3. Az olvasótermeket meg kell nyitni a nagyközönség előtt, a nyitvatartás ideje reggel 8 órától este 11 óráig tartson /vasárnap és ünnepnapokon is/, hogy mindenki igénybe vehesse az állományt.
4. A szükséges számú alkalmazottat haladéktalanul rendelkezésre kell bocsátani a Közoktatási Minisztérium állományából.

A fejlődés gyors üteme

M.M. Polubojarinov az Októberi Forradalom 40. évfordulójára alkalmával összefoglaló tanulmányt írt a szovjet könyvtárügy fejlődéséről. /M.M. Polubojarinov: Bibliotecsna d'elo SzSzsZR v cifrah. Megjelent a Bibliotecsna d'elo c SzSzsZR c. gyűjteményes kötetben. Moszkva, 1957./ E közleményből idézünk néhány adatot a fejlődés érzékeltetésére.

A könyvtárak használatának alapfeltétele természetesen az analfabétizmus felszámolása volt. A cári Oroszországban a 9 évesnél idősebb lakosságnak majd 3/4 része analfabéta volt. A falusi nők analfabétizmusa 90 % körül mozgott. 1939-re a 9 évesnél idősebb lakosság

81 %-a már tudott írni-olvasni és a II. világháború kezdetére az analfabétizmust gyakorlatilag felszámolták.

Az analfabétizmus felszámolásával párhuzamosan fejlődött a könyvtárügy és a könyvkiadás is.

1914-ben egész Oroszországban 13 876 könyvtár volt 9 442 000 kötettel: a könyvtárak átlagos kötetszáma 680 volt. /Az adatok a nyilvános jellegű közművelődési könyvtárakra vonatkoznak./ Voltak olyan nemzetiségi területek – közöttük olyan nagy területek mint Kirgizia-, ahol egyetlen közkönyvtár sem volt.

Az UNESCO kimutatása szerint a legtöbb könyvet a Szovjetunióban adják ki: a világ könyvtermésének mintegy negyedrészt! Ugyanilyen mértékben fejlődött a folyóiratok kiadása. 1956-ban 2500 folyóirat és 7537 újság jelent meg. A példányszám 1913-hoz képest csaknem 17-szeresre növekedett.

Az Októberi Forradalmat követő tíz év alatt a közművelődési könyvtárak számát megkétszerezték, a könyvállomány pedig a kétszeresére növelték. Nagy súlyt helyeztek arra, hogy az ellátatlan területeket könyvtárakkal telepítsék be. Újabb nagy fellendülés következett be a 30-as évek első felében. Míg 1927-ben 26 492 közművelődési könyvtár volt nem egészen 70 millió kötettel, addig 1934-ben 50 870 könyvtár működött több mint 94 millió kötettel. A fejlődés természetesen megmutatkozott az egész könyvtárügy területén. A tudományos- és szakkönyvtárakat és az iskolai könyvtárakat is beleszámítva 1934-ben 115 542 könyvtár működött a Szovjetunióban, majd 300 millió kötetnyi állománnyal. /A közművelődési könyvtárak száma tehát az összes könyvtár számának 44 %-át, az állomány aránya pedig 40 %-át tette ki./

A fejlődés egyenletes ütemben folytatódott a következő években is. A Nagy Honvédő Háborúban bekövetkezett veszteségeket és pusztítást hamarosan kiegyenlítették és a lendület nem tört meg. 1934-hez viszonyítva a könyvtárak száma több mint a háromszorosára, az állomány mennyisége pedig több mint az ötszörösére növekedett. 1956-ban a Szovjetunióban 394 200 könyvtár volt /ebből

144 300 közművelődési/ másfél milliárd kötettel /ebből közművelődési: 653 millió kötet/. A közművelődési könyvtárak állományát tekintve: 1913-ban 100 lakosra mindössze 6 könyv jutott, 1956-ban pedig 322 könyv! /A további fejlődés illusztrálására hozzátehetjük: 1963-ban a Szovjetunió közművelődési könyvtáraiban 100 lakosra 540 könyv jutott. Összehasonlításképpen egy adat: hazánkban ugyan csak 1963-ban 325 könyv jutott 100 lakosra a közművelődési könyvtárak állományából./

A szakkönyvtárügy és a dokumentáció

A tudomány és a technika - főképpen a II. ötéves terv időszakától kezdve - viharosan fejlődik a Szovjetunióban. És mivel a tudományos- és szakkönyvtárak gyűjtik és bocsátják rendelkezésre nyomtatásban rögzített tudásanyagot - a könyvtárak fejlődése is hasonló nagy ütemben folyt és folyik. Polubojarinov fent idézett adatai adnak bizonyos képet erről a fejlődésről is.

A tudományos- és szakkönyvtárak fontos feladata állományuk beható feltárása és a dokumentáció-információ eszközeivel történő rendelkezésre bocsátása. Az utóbbi időben ez a szerep, ez a tevékenység egyre határozottabban növekszik világszerte és éppen a szovjet példa nyomán egyre inkább kialakul és megerősödik a szakkönyvtárügy egységének a gondolata. Ez a gondolat magában foglalja azt is, hogy a dokumentáció és az információ legyen a nagy szakkönyvtárak és tudományos könyvtárak főfeladata. E könyvtárakban megfelelően szervezett részlegek végezzék ezt a fontos munkát.

A kérdés jelentőségére jellemző, hogy az IFIA 1966-ban megtartott kongresszusán "A könyvtár és a dokumentáció" volt a főtéma. E témával kapcsolatban I.P. Kondakov, a moszkvai Lenin Könyvtár igazgatója ismertette a Szovjetunióban végbement fejlődést és a szovjet könyvtárosok álláspontját.

Az Októberi Forradalom után a dokumentációs és információs tevékenység /amely a cári Oroszországban gyakorlatilag egyáltalán nem létezett/ két uton fejlődött, mint általában más országokban is. Egyfelől speciális doku-

mentációs intézményeket hoztak létre, amelyek az ipar és a tudomány számára végeztek és végzik a dokumentációs-információs tevékenységet. /Ilyen hatalmas intézmény például az Összövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet - eredeti rövidítése: VINITI, amely az alaptudományok és a műszaki tudományok tekintetében végzi ezt a munkát./ Másfelől nagymértékben fejlődött a tudományos és szakkönyvtárak dokumentációs-információs tevékenysége is, ezek az intézmények hálózatba szerveződve kooperálnak és az egész országra kiterjedő információs hálózatot alkotnak. A modern könyvtár - mondotta Kondakov - komplex munkát végez. Az információs igények kielégítése egyre nagyobb mértékű dokumentációs tevékenységet tesz szükségessé - ez a kettős tevékenység azonban a nagy könyvtárak munkájának csak egy része. A "könyvtári" és a "dokumentációs" munka mind elméleti mind gyakorlati szempontból különbözik egymástól, és ez a különbség a jövőben is meglesz.

Kondakov a könyvtárak információs központként szolgáló működését a fejlődés jelenlegi szakaszában a következő célkitűzések alapján határozta meg:

1. Az információk forrásaként szolgáló gyűjtemény rendezése./El kell tekinteni az eddigi hagyománytól, amely szerint csak a nyomtatott anyagot dolgozta fel a könyvtár; a kört szélesíteni kell./

2. Biztosítani kell a világirodalom aktívabb felhasználását a könyvtári információs módszerek fejlesztésével /katalógusok, szabad polc rendszer, stb./.

3. A bibliográfiai tevékenységet fejleszteni kell, bibliográfiák, referáló kiadványok készítése és elterjesztése útján a könyvtári hálózatok szétszóró tevékenysége révén.

1980. végén a Szovjetunió Minisztertanácsa határozatot hozott "A tudományos-műszaki tájékoztatás országos /össz-állami/ rendszeréről". Ez a határozat a szakkönyvtárak és a dokumentációs-információs tevékenység további jelentős fejlesztését írja elő. Jelenleg a Szovjetunióban a tudományos és műszaki könyvtárak könyvállománya csaknemegy milliárd kötet. Olyan bázis ez, amelynek alap-

sabb és az eddiginél gyorsabb feltárása nagy haszonnal jár. Megállapították, hogy ha a szovjet tudósokat az irodalomkutatással eltöltött időnek csak a fele a-lól mentesítenék, ez annyit jelentene, mintha a kutatók száma százezerrel növekednék.

A dokumentációs-információs tevékenység nagymértékben az ágazati központokra épül /eddig is ez volt a fejlődés iránya/, az ágazati központok szorosan együttműködnek a nagy tudományos és szakkönyvtárakkal. Fokozott súlyt helyeznek a könyvtárak és a dokumentációs központok gépesítésére, mind a feldolgozás, mind a visszakeresés, mind pedig az információk sokszorosítása terén. Megerősítik természetesen a már eddig is jól működő központokat, amilyen például a már említett VINITI és az alábbiakban említendő VNIIMI.

Az orvostudományi könyvtarügy és a dokumentáció

A Szovjetunióban jelenleg évente mintegy 3500 orvosi könyvet adnak ki körülbelül 40 millió példányban. Több mint 300 orvosi folyóirat, évkönyv, bulletin jelenik meg. Az orvosok a külföldi szakirodalomról elsősorban az orvosi szakkönyvtárak szolgáltatásai révén szerezhetnek tájékozódást. A könyvtárak nem csak gyűjtik és őrzik a könyveket és a folyóiratokat, hanem feladatuk a dokumentumok tartalmáról való részletes tájékoztatás is.

Az orvosi szakkönyvtári hálózat nem kizárólag a városokban működik, hanem kiterjed a falvakban lévő gyógyító-megelőző intézményekig.

A szervezeti, módszertani és bibliográfiai központ szerepét az Állami Központi Orvostudományi Könyvtár tölti be, amely 44 éves fennállása alatt a Szovjetunió legnagyobb orvosi könyvtárává fejlődött. Állománya egy millió kötet, olvasótermeiben évente 14 000 olvasó fordul meg. Könyvtárközi kölcsönző szolgálatát mintegy 600 könyvtár veszi igénybe, az egyéni kölcsönzésekkel együtt az évi forgalma több mint 800 000 kötet. A könyvtár állománya a XVI. századig nyulik vissza. Legfontosabb természetesen a legújabb irodalom széleskörű beszerzése és e tekintetben nagymértékben élnek a kiadványcsere lehe-

tőmégével: a könyvtát 72 ország 1013 intézményével, orvostudományi szervezetével áll cserekapcsolatban.

Itt rendezik sajtó alá a "Medicinszkaja literatura SzSzsZsR" /Orvostudományi irodalom a Szovjetunióban/ c. nagy összefoglaló bibliográfiát, amely évente két kötetben jelenik meg és mintegy 70 000 közlemény bibliográfiai adatait tartalmazza.

1962-ben létesült az Összövetségi Orvostudományi és Egészségügyi-műszaki Információs Tudományos Intézet. /Orosz rövidítése: VNIIMI./ Ez a csúcshintézmény végzi a szovjet és a külföldi irodalmi források feldolgozását, bibliográfiai és referáló tájékoztatók kiadását, tudományos szemlék és tematikus referáló gyűjteményes munkák sajtó alá rendezését az orvostudomány egyes problémáiról. Hazánkban is széleskörűen használják a Medicinszkij Referativnij Zsurnal c. kiadványukat, amely 13 sorozatban jelenik meg és 38 orvostudományi szakterület anyagát öleli fel. /A Med.Ref.Zsurnal számára a magyar szakirodalmat az OOKDK referálja./

E központokon kívül - és a központ irányításával - információs részlegek működnek a tudományos kutatóintézetekben, minden köztársaságban, az orvostudományi egyetemeken is. Ezek az információs részlegek a szakkönyvtárakra támaszkodva végzik munkájukat.

x x x

Rövid áttekintést kívántunk adni a szovjet könyvtárügy fejlődéséről, arról a nagy utról, amelyet e fontos kulturális tényező a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme óta megtett. Az Októberi Forradalom sok vonatkozásban mutatott - és mutat ma is - példát a világ népeinek. Számunkra, könyvtárosok számára különösen fontos azoknak a módszereknek és szervezeti formáknak az ismerete, amelyek lehetővé teszik a kultura és a tudomány eredményeinek közkinccsé válását. Etekintetben is forradalmat hozott Október - és ez a forradalom nem ért véget. A tudományos áradat tart, és naponta új módszereket, új megoldásokat követel a könyvtári és a tájékoztató munkában. Akkor cselekszünk helyesen, Október szellemében, ha éber szemmel vigyázzuk a fejlődést, az újat - és magunk is tevékenyen részt kérünk az újító munkából.

Irodalomjegyzék

- V.E. Vaszilcsenko: A szovjet könyvtárügy története,
Budapest, 1960. Országos Széchényi Könyvtár.
Könyvtártudományi és Módszertani Központ.
- M.M. Polubojarinov: Das Bibliothekswesen der UdSSR in
Zahlen, Berlin, 1962.
- A.N. Morozov: A Szovjetunió orvosi könyvtárai, Orvosi
Hetilap, 1966. évf. 708-709.p.
- M.M. Levit: Az egészségügyi sajtó fejlődése Oroszor-
szágban és a Szovjetunióban, Orvosi Hetilap,
1966. 1086-1088 p.
- Sz.M. Bagdaszarjan: Orvostudományi tájékoztatás a
Szovjetunióban, Orvosi Hetilap, 1966. 2143-2144 p.
- N. Arutjunov: A Szovjetunió egységes tájékoztatási rend-
szere, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1967.
103-112 p.
- I.P. Kondakov: Library and documentation, Libri 1966,
16,3. 216-220 p.

A HUSZADIK ÜLÉS UTÁN

Hét évvel ezelőtt hozta létre az Egészségügyi Minisztérium az orvostudományi könyvtári hálózatot és központját, az OOKDK-t. A rendelet kimondta, hogy "az OOKDK igazgatójának az országos feladatok ellátásában való támogatása céljából az OOKDK mellett tanácsadó szervként Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanács /OOKT/ működik". A Tanács a rendelet kibocsátásának évében meg is alakult és 1960. december 15-én tartotta első ülését. A közelmúltban zajlott le az OOKT huszadik ülése - ebből az alkalomból pillantunk vissza az OOKT több mint hat esztendőös tevékenységére.

Az OOKT tagjai

Az OOKT összetételét az említett rendelet határozta meg. Megalakulásakor a rendeletben meghatározott intézményeket az alább felsoroltak képviselték a Tanácsban:

Egészségügyi Minisztérium - dr. Kazár György főelőadó
Művelődésügyi Minisztérium - dr. Faragó Lászlóné főelőadó
MTA V. Osztálya - dr. Véghelyi Péter, az orvostudományok doktora
Egészségügyi Tudományos Tanács - dr. Gubi Miklós főelőadó
Budapesti OTE - dr. Király Kálmán adjunktus
Debreceni OTE - dr. Adler Péter egyetemi tanár
Pécsi OTE - dr. Szentágothay János egyetemi tanár
Szegedi OTE - Fálly Gyula könyvtárvezető
Bp. Főváros Tanácsa VB. Eü. Osztálya - dr. Ecsedi Andor főelőadó
OKI - dr. Znakovszky Emma könyvtárvezető
OTKI - dr. Schwarczmann Pál főorvos

Az egészségügyi miniszter további 5 tagot nevezett ki, és pedig:

Orvos- Ell. Dolg. Szakszervezete - dr. Szabó Zoltán szaksz. elnök

Orsz. Orvostörténeti Könyvtár - Palla Ákos könyvtárigazgató

Borsod Megyei Kórház - dr. Cseley Márton főorvos

Somogy Megyei Kórház - dr. Arató Miklós kórházigazgató

Vas Megyei Kórház - dr. Solymoss Béla főorvos

Az OOKT-nak hivatalból tagja továbbá az OOKDK igazgatója, dr. Székely Sándor és igazgató helyettese - a megalakuláskor betöltetlen volt.

Az OOKT személyi összetételében a megalakulás óta jelentős változások történtek. A felsorolt 17 tagból ma mindössze hatan /dr. Véghelyi, Dr. Adler, Dr. Schwarczmarn, Dr. Solymoss, Palla és dr. Székely/ képviselik az "alapítókat". Az Ell. Min. képviseletében dr. Kazár Györgyöt dr. Gábor György majd őt dr. Tóth Erzsébet követte; a Műv. Min. képviseletét dr. Faragó Lászlóné után Futala Tibor majd Balázs János és jelenleg Papp István látja el; Az ETT-t dr. Gubi Miklós után dr. Bagdi Dániel, majd dr. Medve László képviseli; a BOTE-t dr. Király Kálmán helyett dr. Réti Endre, a Közp. Könyvtár igazgatója, a POTE-t dr. Szentágothay János helyett dr. Ruzsás Lajosné, a Központi Könyvtár vezetője, a SZOTE-t Pálffy Gyula helyett Zallár Andor, a Központi Könyvtár vezetője képviseli; a Fővárosi Tanács intézményeit dr. Ecsedi Andor helyett dr. Katona István, az István Kórház igazgatója, az OKI-t dr. Znakovszky Emma helyett dr. Gál Imréné könyvtárvezető, a Szakszervezetet dr. Szabó Zoltán helyett Pócsi Árpád majd dr. Gazdag Imre szaksz. titkár, Borsod megyét dr. Cseley Márton helyett dr. Mátyus Endre főorvos képviseli, végül a Somogy megyét képviselő dr. Arató Miklós elhalálózása folytán megüresedett helyre Bács megye képviseletében dr. Luszti Gábor főorvos nyert kinevezést. 1962-1966 között mint OOKDK igazgató helyettes dr. Zimmermann Gusztávné vett részt az OOKT munkájában, 1966-tól meghívott tagként továbbra is működik. Meghívott tagként részt vesz az OOKT tevékenységében dr. Donhoffer Szilárd egyetemi tanár és dr. Réthelyi Jenő főorvos /Keszthely, Veszprém m./ továbbá az OOKDK mindenkorai párttitkára.

* Palla Ákos tragikus halála miatt 1967. június óta már csak öten.

Az OOKT jelenlegi személyi összetétele ezek szerint a fenti felsorolás rendjében a következő: dr. Tóth Erzsébet, Papp István, dr. Véghelyi Péter, dr. Medve László, dr. Réti Endre, dr. Adler Péter, dr. Ruzsás Lajosné /és dr. Donhoffer Szilárd mint meghívott/, Zallár Andor, dr. Katona István /és dr. Zimmermann Gusztávné mint meghívott/, dr. Gál Imréné, dr. Schwarczmann Pál, dr. Gazdag Imre, Palla Ákos, dr. Mátyus Endre, dr. Lusztig Gábor, dr. Solymoss Béla és dr. Székely Sándor. Meghívtak továbbá dr. Réthelyi Jenő és Dufla Istvánné /párttitkár/.

Az OOKT elnöke dr. Székely Sándor, az OOKDK igazgatója. Az alakuló ülésen megválasztották az OOKT elnökségét is dr. Székely Sándor, dr. Kazár György, dr. Faragó Lászlóné, dr. Király Kálmán és dr. Ecsedi Andor személyében, az elnökség azonban nem folytatott külön tevékenységet. Az elnökség feladata az OOKT elé kerülő témák előkészítése lett volna, célszerűbb volt ezt a munkát az OOKT vezetőségére bízni. Az elnökség tehát gyakorlatilag megszűnt, tagjai - az elnököt kivéve - ki is váltak az OOKT-ből.

Az OOKT jelenleg 21 tagból /17 rendes és 4 meghívott/ áll, közülük 14 orvos és 7 könyvtáros, az orvosok közül ketten könyvtárigazgatók /OOKDK és BOTE Központi Könyvtára/. Ez a szakmai összetétel kedvező mert kifejezi a szakkönyvtárügy egyik fontos tényezőjét, a szakmai és a könyvtáros képzettség ill. ismeretek egységét. Ezen kívül jelentős az is, hogy az OOKT tagjai szakmájuk magasan kvalifikáltak, vezető beosztásban működő képviselői, akiknek szakmai és társadalmi helyzetük révén széleskörű áttekintésük van, és munkahelyükön sokat tudnak segíteni a könyvtárügy fejlesztése tekintetében.

A tagok részvétele a munkában eléggé egyenletes volt /eltekintve attól, hogy a személyi változások bizonyos hátráltató tényezőt képeztek/. Csupán az ETT és a Szakszervezet vonatkozásában emelhető kifogás: e szervezetek csak ritkán képviseltették magukat a tanácskozásokon.

Az OOKT ülései

A Tanács fennállása óta - mint említettük - husz ülést tartott. Az alakuló ülés után 1961-ben háromszor, 1962-ben négyszer, 1963-ban háromszor, 1964-ben kétszer, 1965-ben háromszor, 1966-ban kétszer és 1967 első felében kétszer ült össze.

Az eredeti elgondolás szerint a Tanácsnak negyedévenként kellett volna üléseznie, ez azonban csak egyetlen évben történt meg. A Tanács írásban kidolgozott témákat tűz napirendjére /legalábbis többnyire/, egy-egy ülésen átlag két napirendi téma szerepel /összesen 44 témát tárgyalta az OOKT/, ezen kívül "Egyebek" napirendi pont alatt minden ülésen kisebb ügyeket, információkat beszélt meg a Tanács. A megtárgyalásra kerülő munkákat az OOKDK vezetősége készíti elő - ami nem kis feladat. És mivel formális ülések összehívásának nincs értelme, inkább kevesebb alkalommal vettük igénybe az OOKT-t. Ennek az elgondolásnak a helyességét igazolja az, hogy a Tanács tagjai évente átlag háromszor szívesen vettek részt a munkában, alaposan áttanulmányozták a kiküldött előterjesztéseket és élénk vita során tárgyalták meg azokat.

Az OOKT ülésein a következő témák szerepeltek a napirenden, időrendi sorrendben:

Az orvostudományi könyvtári hálózat szervezeti és működési szabályzata

Az orvostudományi könyvtári hálózat és a szakszervezeti könyvtári hálózat együttműködésére vonatkozó tervezet

Tájékoztatás a devizakeretek elosztásáról az ETT-től történt devizakeret engedélyezés átvétele alkalmával

A POTE könyvtárának helyzete és a fejlesztés feladatai
A DOTE könyvtárának helyzete és fejlesztés feladatai
Ügyrend tervezet a könyvtárak számára
A BOTE könyvtárának helyzete és a fejlesztés feladatai
Alközponti könyvtárak ügyrendeinek jóváhagyása
Szolnok megye könyvtárainak helyzete és fejlesztésük problémái

Veszprém megye könyvtárainak helyzete és fejlesztésük

Beszámoló a dokumentációs-információs munkáról; javaslat a tájékoztató munka decentralizálására

Irányelvek az OOKDK 1963-1965 évi fejlesztési tervéhez
Tájékoztatás az Orvosi Könyvtárosok 3. Országos Értekezletéről

Az orvosok szakirodalmi ellátásának kérdései /a hálózat útján/

Az orvostudományi könyvtárügy 20 éves fejlesztési tervének problémái /irányelvek/

Javaslat folyóiratok előfizetésére a körzeti orvosok számára

Az OOKT munkájáról /összefoglalás/

A korszerű könyvtári reprográfia módszerei /bemutattassa/ /Tájékoztató az OOKDK szakmai felülvizsgálatáról/1964-ben/

Tervezet a dokumentáció fejlesztésére

A hálózat helyzete és fejlesztésének lehetőségei

Javaslat a devizakeretek normatíváira

A devizakeretek racionálisabb felhasználásáról

Tájékoztató az Orvosi Könyvtárosok 4. Országos Értekezletéről

Javaslat új tájékoztató szolgáltatások bevezetésére

Javaslat központi orvosi nagykönyvtár építésére

Az orvostudományi könyvtárügy helyzete és problémái

A devizás folyóiratok megoszlása Budapesten

Javaslat az orvosi könyvtárosok besorolására

A gyűjtőköri együttműködés az orvostudomány terén /a gyűjtőköri kódexszel kapcsolatban/

E felsorolt témákon kívül az OOKT minden évben megvitatta az OOKDK folyó évi munkatervét és elmúlt évi munkabeszámolóját, továbbá csaknem minden ülésén foglalkozott a devizaelosztás problémáival; évente egyszer a konkrét elosztási tervet vitatta meg.

Az üléseken tárgyalt témákról

A számszerűséget tekintve, a Tanács a devizakeretek kérdésével foglalkozott a legtöbbször. Jóformán nem volt olyan ülés, amelyen valamilyen formában ez fel ne merült volna. A devizás szakirodalom beszerzésének problémája /beleértve a keretek elosztását is/ 11 ülésen napirendi pontként /kidolgozott, írásos anyag alapján/ szerepelt. De a többi ülésen is - akár az egyes könyvtárak fejlesztésével kapcsolatban, akár csak az "egyebek" között - szó esett róla. És ez természetes is. A könyvtárak alapvető funkciója a szakirodalmi ellátás és a tájékoztatás, ennek pedig az állománygyarapítás az alapja - a mi szakterületünkön pedig e tekintetben a legnagyobb súllyal a tőkés országokban megjelenő, tehát devizás folyóiratok beszerzése szerepel. Az állomány fejlesztése volt az első években a fő probléma, az utóbbi években pedig az állomány fenntartása - amit a csak kevésbé emelkedő devizakeret és a nagymértékben dráguló folyóiratok tettek nehezzé. Ennek kapcsán a Tanács újra és újra foglalkozott a folyóiratmegrendelések koordinálásával, a többes példányu megrendelések megszüntetésével - a választék, a folyóirat spektrum fenntartása érdekében. A beszámolási időszak utolsó tanácsülésén az elnök már bejelentette, hogy az új gazdasági mechanizmus a devizagazdálkodást is decentralizálja és megszabadítja bizonyos korlátoktól. Megszűnik a devizakeret, a Tanácsnak tehát nem kell tovább hajlódnia a relative egyre szűkebbé váló keret konkrét felosztásával: a devizás állomány gyarapítása a jövőben nem deviza, hanem forint probléma lesz. A megrendelőt nem korlátozza majd devizakeret, csupán a szükségletnek megfelelő forint fedezetről kell gondoskodnia. A devizaátszámítási kulcs jelentős megváltozása /a devizák forintárfolyama a kétszeresére emelkedik/ valamint a folyóiratok előfizetési árának további emelkedése azonban nem kis probléma elé állítja könyvtárainkat. Ami tehát az állománygyarapítást - az OOKT eddig leggyakrabban szereplő témáját - illeti, addigi formájában lekerül a napirendről. Más szempontokból nyilván a jövőben is foglalkozik majd a Tanács e kérdéssel.

A Tanács munkájában nagy helyet foglalt el a könyvtárszerzés és fejlesztés kérdése is. Ez is magától értetődő,

hiszen a fiatal könyvtári hálózat munkájának megindítása volt az első feladat, azt pedig hamarosan követte a második: a fejlesztés. A kettő egyébként szorosan össze is függ egymással. Az előző fejezetben felsorolt témákból 14 foglalkozik közvetlenül a szakkönyvtári hálózat szervezésével és fejlesztésével, a felsorolt témáknak majdnem a fele.

Érdemes e témakörön belül néhány "alcsoporthal" részletesebben foglalkozni.

Ami az általános szervezeti és szervezési kérdéseket illeti: a Tanács már az alakuló ülésen megtargyalta az alig megszületett hálózat szervezeti és működési szabályzatának tervezetét és még egy fontos kérdést: a szakkönyvtárak és szakszervezeti könyvtárak viszonyát. A hálózat szervezeti és működési szabályzatával később - már a régleges formába - újra foglalkozott a Tanács: a szabályzat az EV. Közl. 1961. évf. 22. számában jelent meg és mindmáig érvényben van. Ami a másik kérdést illeti, az viszont mindmáig megoldatlan maradt. A Szakszervezet Központi Könyvtárával egyetértésben kidolgozott javaslatunk az "egy intézmény - egy könyvtár" elvét kívánta bevezetni. A lényeg az volt, hogy a szakkönyvtáros vezesse a könyvtár munkáját, a könyvtár foglalja magába /külön kezelve/ a szakirodalmat és a közművelődési irodalmat; az irodalom terjesztésébe társadalmi munkásokat kell bevonni. Az elgondolás szerint ez a könyvtár fejlődésének további szakaszában a betegkönyvtári feladatokat is elláthatta volna.

Ugyancsak az általános szervezeti kérdésekhez tartoztak azok a napirendek, amelyek a hálózati könyvtárak ügyrendjevel foglalkoztak.

Egy másik alcsoporthoz képeznek azok a témák, amelyek a jelentősebb alközpontok helyzetének felméréseivel és fejlesztésük problémáival foglalkoztak. A Tanács 3 egyetem és két megye könyvtári hálózatát vizsgálta meg. Ezek a vizsgálatok tanulságosak voltak, többnyire terjedelmes előlaborátumokban rögzítettük tapasztalatainkat, a fejlesztésre vonatkozó javaslatainkat pedig az illetékesek elé tártuk - akiket egyébként a Tanács ülésére is meghívtunk /részt is vettek/. Nem mondhatjuk, hogy fáradozásaink a fejlesztés tekintetében tulságosan gyümölcsözőek lettek

volna: a javaslatokból elég kevés valósult meg ezideig. Valami azonban mindenütt megvalósult, és ami érdekes és fontos: a tapasztalatokat a hálózat más, "alkalmasabb" pontjain tudtuk érvényesíteni. Egyébként talán nem is vetjük el a súlykot, ha azt gondoljuk, hogy a POTE új könyvtárának szükségességét az annakidején kidolgozott előterjesztés indokolta és talán ennek is köszönhető, hogy a POTE elméleti tömbjében néhány év múlva elkészül az első korszerű hazai orvosi nagykönyvtár.

E témakör harmadik alcsoportjába az OOKDK fejlesztésével kapcsolatos kérdések tartoznak. A Tanács erre mindig nagy súlyt helyezett és négy ízben kiemelten az OOKDK-val, két ízben a központ és a hálózat problémáival foglalkozott. A Tanács megtárgyalta az 1963-65 évi fejlesztési tervet, a távlati fejlesztés "probléma kataszterét" a hálózat létszámfejlesztési tervét, az utóbbi időben pedig az OOKDK-t és a BOTE Központi Könyvtárát magába foglaló központi nagykönyvtár építésének tervét, stb. Ezekkel a fejlesztési tervekkel kapcsolatos munkáról is körülbelül azt mondhatjuk, mint az előző bekezdésben taglalt témákról: a javaslatokból alig valósult meg valami is, a kérdések napirendre tűzése inkább arra volt jó, hogy kialakítsuk a jövőre vonatkozó elgondolásainkat, amelyeknek a lényege ezeknek a javaslatoknak a napirenden tartása, a kitűzött célok elérése.

A Tanács behatóan foglalkozott a könyvtári munka egyes kérdéseivel, elsősorban a dokumentációs-információs tevékenység kérdéseivel /hiszen a szakkönyvtárak munkájában ez a legfontosabb/. Az e témakörben tárgyalt kérdések közül kiemeljük a reprográfiát, amelyet kezdettől fogva fontosnak tartottunk. A Tanács egyik ülését /1963-ban/ a Magyar Tudományos Akadémia helyiségében tartotta azért, hogy a napirenden szereplő témával kapcsolatban egyúttal megtekintse a MTA könyvtárának reprográfiai üzemét. Ennek a munkának most kezdenek érni a gyümölcsei: nagyobb könyvtáraink információs tevékenysége szépen fejlődik és reprográfiai berendezéseket is kezdenek már beszerezni.

E témakörön belül egyébként olyan kérdésekkel is foglalkozott a Tanács mint: az Országos Széchényi Könyvtár

által megindított könyv- és folyóirat gyarapodásjegyzékekkel kapcsolatos tennivalók; új tájékoztató szolgáltatások bevezetése; a könyvtárosok besorolása, stb. Ide tartozik még az OOKDK munkabeszámolóinak és munkaterveinek a megvitatása, amely minden évben megtörtént és ösztönzően hatott a további munkára. A Tanács többször is elismeréssel regisztrálta a munkabeszámoló megbeszélése alkalmával azt a fejlődést és tevékenységet, amelyet az OOKDK részéről tapasztalt.

Hogyan tovább?

A Tanács 1963 novemberében megtárgyalta az Egészségügyi Minisztérium számára készített összefoglalást, amely az első három év munkájáról szólt. Azóta újabb három és fél esztendő telt el. Az 1963-ban tett pozitív megállapításokat azonban ma is aláírhatjuk, és megállapíthatjuk azt is, hogy az akkor észlelt hiányosságok lényegében kiküszöbölődtek.

Megemlítettük például annakidején, hogy a Tanács tagjai közül heten nemigen vettek részt a munkában és természetesen a Tanács orvos tagjainak el kell sajátítaniuk bizonyos könyvtárosi ismereteket, sőt szemléletet. Etekin- tetben azóta lényeges fejlődés következett be, úgy hogy a Tanács működését még inkább pozitíven értékelhetjük, mint három évvel ezelőtt. A Tanács aktivitásának fokozása érdekében bizonyos személycseréket tartottunk szükségesnek - ezek azóta lebonyolódtak. Az OOKT összetételén a továbbiakban nem szükséges változtatni, az orvosok és könyvtárosok aránya is jó.

Ami a további munkát illeti: az eddigi úton kell tovább haladni. Az OOKT fő feladata az OOKDK működésével való rendszeres foglalkozás és a hálózatot érintő gyakorlati jelentőségű kérdések megvitatása, az ezekkel kapcsolatos javaslattevés.

A Tanácsnak a továbbiakban is rajta kell tartania a szemét az orvosok szakirodalmi ellátásának bonyolult problematikáján és elemző módon kell foglalkoznia az állománygyarapítás kérdéseivel. Az állománygyarapítás tekintetében a modern szakkönyvtári rendszerekben a koor-

dináció és a kooperáció kerül előtérbe /tekintettel az óriási volumenű szakirodalomra/, ezzel a kérdéssel az OOKT a jövőben - amikoris a Művelődésügyi Minisztérium irányításával kidolgozzák az egész országra, valamennyi szakterületre vonatkozó gyűjtőköri kódexet - bizonyára többször is foglalkozik majd.

A jövőben többet kell foglalkoznia a Tanácsnak azzal, hogy a könyvtári munka új módszerei közül mit, hogyan és hol lehetne az orvosi szakkönyvtári hálózatba bevezetni. Nem csak a reprografiáról van etekintetben szó, hanem az adatfeldolgozás, az adattárolás és visszakeresés módszereiről /elsősorban a lyukkártyás módszerekről/. E módszerek alkalmazása terén az orvosi hálózat még nagy fejlődésnek néz elébe. Kísérleteket kell végezni, a kísérletek eredményeit a Tanácsnak meg kell vitatnia majd a jól kidolgozott rendszerek elterjesztésében közre kell működnie. A könyvtári munka új módszereit alkalmazzák a hagyományos munkafázisokban is /szerzeményezés, feldolgozás, raktározás, az olvasó és kölcsönző regisztrálása, stb./, ezeknek a módszereknek a vizsgálata és a számunkra használhatónak bizonyuló eljárások ajánlása is hálás feladat.

Nagyon célszerű volna, ha a Tanács foglalkozhatna az új vagy a rekonstruált egészségügyi intézményekben létesítendő könyvtárak terveinek előzetes véleményezésével. Az 1966-ban megjelent "Kórháztervezési útmutató" c. kiadvány a kórházi könyvtárakat inkább reprezentatív mintsem munkahelyiségnek tekinti. Ez a szemlélet bizonyos aggályokra adhat okot. Indokolt volna tehát, ha a Tanácsot bevonnék az újonnan létesítendő könyvtárak tervezésébe valamilyen formában.

Az OOKDK Módszertani Osztálya időnként vizsgálatokat végez különféle témáról és e vizsgálatok eredményével a Tanács a továbbiakban is foglalkozni fog.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy működésének első hatodfél esztendőjében az OOKT összeforrott, jól működő kollektívává fejlődött. Szakmai szempontból értékesen egyesíti a szakkönyvtári tevékenység irányítása szempontjából oly nélkülözhetetlen "kettős szakképzettsé-

gét": a Tanács orvos tagjai könyvtáros szemléletre és ismeretekre tettek szert, a könyvtáros tagok orvosi szemlélete pedig sokat fejlődött. A Tanács az évek során számos értékes gondolatot vetett fel és javasolta megvalósításukat az OOKDK vezetőségének. További tevékenysége bizonyára nagymértékben előmozdítja majd hazánk orvosi szakkönyvtárügyet.

BETEGEK KÖNYVTÁRA EGY TÖBBPAVILLONOS ÁLTALÁNOS KÓRHÁZBAN*

A kórházakban lévő könyvtáraknak – az eddig kialakult szervezés szerint – három típusát különböztetjük meg:

1. Tudományos szakkönyvtár. Orvosi könyvek és folyóiratok az orvosok gyakorlati és kutató munkájához és továbbképzéséhez. Kezelése többé-kevésbé megoldott. /Könyvtári törvény; központi módszertani irányítás; hálózat, stb./
2. Szakszervezeti könyvtár. Az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet vagy az SZMT letéti anyaga, főleg szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvekből, valamint az egészségügyi középkezdő tananyagból.
3. A kórházi betegek könyvtára. Néhány elvi döntés, helyi kezdeményezések és egy-két kivételtől eltekintve, kevés eredmény. Tulajdonjog szerint néhol kórházi, néhol tanácsai vagy szakszervezeti állomány esetleg ajándék anyag.

A kórházi betegek könyvtárának helyzete

A kórházakban fekvő betegek részére létesítendő könyvtár gondolata világszerte – s így nálunk is – igen élesen foglalkoztatja a könyvtárosokat és orvosokat egyaránt. Ennek bizonyítéka az a sok cikk, amely a könyvtári és egészségügyi irodalomban megtalálható, a sok terv és kísérlet, amely ennek érdekében történt és leginkább a már megvalósult és működő betegkönyvtárak. Jelentőségüket növeli az a tény, hogy kettős feladatot látnak el: A kórházban fekvő beteg kényszerű

* Az OOK könyvtárosképző tanfolyamán elfogadott szakdolgozat.

szabadidejét kitöltve eltereli a figyelmét a betegségről, a könnyű szórakoztató olvasmányok jótékony hatása javítja a beteg közérzetét és elősegíti a gyógyító munkát. Másrészt érvényesül a könyvtár általános népszerű funkciója is, hiszen sok ember itt kerül először kapcsolatba a könyvvel, itt válik a könyvtár rendszeres olvasójává.

1964-ben az Egészségügyi Minisztérium és az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtára felmérést végzett és megállapították, hogy az általános kórházakban 56.420 kötet könyv jelenti a betegek könyvtárának állományát, évi 131.200.- Ft a továbbfejlesztésre fordítható összeg és a kölcsönzést 73 egészségügyi dolgozó végzi többnyire társadalmi munkában. Ilyen körülmények között a kórházi betegek könyvtára nem képes betölteni feladatát.

Ugyanakkor az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének Elnöksége, a Művelődési Minisztériummal és az Egészségügyi Minisztériummal egyetértésben megtárgyalta a továbbfejlesztés lehetőségét, javasolta az 1956. évi 5.sz. könyvtári törvény kiegészítését a betegek könyvtára hálózatának létrehozásáról; valamint az országos irányítás /Eü.Szaksz. Központi Könyvtára/ és az anyagi fedezet kérdéséről /SZOT. Művelődésügyi Minisztérium 500.000.-Ft-ot különkülön és az Egészségügyi Minisztérium az eddigi összeget/. A tervezet szerint már 1965-ben megindult volna az újjászervezett betegek könyvtára valamennyi kórházban.

A javaslatokkal valamennyi szerv egyetértett, elfogadták, de intézkedés két év alatt nem történt. A jelen állapot felmérésére magam vállalkoztam. Nem annyira a számszerűség érdekelt, hanem a tények összessége. Az eredmény eléggé lehangoló. Az általános kórházakban vagy egyáltalán nincs betegek könyvtára, s ez elsősorban a fővárosi kórházakra vonatkozik, vagy akad valamilyen állomány részben kihasználva, de esetleg egy szekrényben lezárva. A megvásárolt könyveket rendszerint az orvosi könyvtáros leltározza, de a kezelését a szociális nővér végzi. /Zalaegerszeg, Szombathely, Eger, Debrecen, Székesfehérvár/. Az anyagi felelősség kérdése nem tisztázott, a kölcsönzés alkalmatlan, inkább a kórházi újságárosok látják el a betegek folyóiratokkal és olcsó könyvekkel.

Az elszigetelt és meglehetősen mostoha körülmények között ma is működő betegek könyvtárai annál nagyobb elismerést érdemelnek. Pl. Szőnyben létesült kísérleti betegkönyvtár a járási közművelődési könyvtár anyagából. Miskolcon a Szakszervezet Megyei Tanácsa jóvoltából letéti anyagot bocsátanak a kórházak rendelkezésére, a könyvtáros maga is a megyei szakszervezeti könyvtár dolgozója és így Miskolc "azok közé a ritka kivételek közé tartozik, amely már könyvet ad a betegek kezébe" - olvashatjuk egyik napilapunk nemrég megjelent cikkében.

Győrben a volt honvédkórházban a szakszervezet letéti állományát 4 órás nyugdíjas kezeli és a kölcsönzés és visszaadás megnyugtató módon folyik.

A kórházi betegkönyvtári szervezet kialakításánál felmerülnek olyan gyakorlati kérdések, amelyek abból adódnak, hogy a gyógyító tevékenységet folytató egészségügyi intézmények milyen típusúak. Általános kórház sok osztállyal, szanatórium, fertőző kórház, gyermekkórház stb. más-más beteganyaggal, ágylétszámmal, ápolási időtartammal. Sőt az is befolyásolja a szervezést, hogy a kórház egy tömbben épült-e vagy nagy területen szétszórtnak sok épületből áll.

A különböző rehabilitációs intézményekben: szanatóriumokban, reumakórházakban, baleseti sérülteket gyógyító intézetekben vagy idegbeteg gyógyintézetekben különösen megnövekszik a betegek könyvtárának jelentősége. Ezekben az intézetekben hosszú hónapokat, sőt éveket töltenek a betegek. A közművelődés általános irányelveinek figyelembevételével államunk szociális-kulturális gondoskodása révén ilyen gyógyintézetekben már hosszú idő óta működnek a kórházi betegkönyvtárak. Többé-kevésbé kielégítő anyagi fedezettel és megfelelő könyvtáros vagy kulturfelügyelő kezelésében. Itt különösen előtérbe kerül a "gyógyító betű", a "biblioterápia". A betegek időtöltő szórakoztatása mellett mindenképpen fenn kell tartani érdeklődésüket a gyógyulásuk utáni időre, esetleg elő kell készíteni őket későbbi élethivatásukra is. Olyan változatos állományt kell a részükre biztosítani, amely a szórakoztató szépirodalmi és ismeretterjesztő könyveken kívül tartalmazza a szakirodalom legjelentősebb alkotásait is. A könyvtáros feladata nem merül ki a könyv-

vásárlás és kölcsönzés műveleteiben. Beszerezhet folyóiratokat és játékokat; filmvetítéseket, irodalmi eseteket, koncerteket vagy kiállítási beszámolókat rendezhet, nyelvi és egyéb tanfolyamokat szervezhet. A könyvtáros csak a betegség beható ismerete mellett az orvossal és ápolószeméllyel szigorúan együttműködve dolgozhat. Ugy jellemezhetnénk, hogy az orvos pszichoterápiái kezelést alkalmaz, a könyvvel a beteg maga kezeli önmagát és a könyvtáros a közvetítő.

Külön problémát jelentenek a gyermekkórházak és az általános kórházak gyermekosztályai is. Ajánlatos lenne a közművelődési könyvtárak gyermekrészlegének segítségével kialakítani az állományt. Különbséget kell tenni az olvasni jól tudó, esetleg iskolai tanulmányait folytató betegeknek beszerzendő könyvek és a kisebbek részére főleg képes, felolvasásra alkalmas derűs mesék és történetek beszerzése között. Ideális volna, ha pedagógus végezné ezt a munkát.

A szociális otthonokban a könyvtári munkának gondozói jellege is van. Hosszabb időt kell szánni a kölcsönzésre, nagy türelem kell az idős beteg emberekkel való foglalkozásra, akik a könyvtárossal megbeszélik valamennyi problémájukat. Nagyon tapasztalt könyvtárosra van szükség, akinek elsősorban egészségügyi képesítése, jó emberismerete és a könyvtári munkában nagy gyakorlata van, hogy feladatát kellő tapintattal láthassa el.

A cél tehát egyértelmű, könyvet - mégpedig megfelelő könyvet - a beteg, de olvasnivaló emberek kezébe. A Művelődésügyi Minisztériumra az a feladat hárul, hogy a szakkönyvtárakhoz hasonlóan rendezze a kórházi betegek könyvtárának helyét a magyar könyvtárügy rendszerében; szükséges, hogy az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet és a Szakszervezetek Megyei Tanács biztosítsa a megfelelő könyvet; valamint szükséges az Egészségügyi Minisztérium bevonása, hogy a kórházakban megteremtse a helyi és személyi előfeltételeket a beteg könyvtárának megszervezéséhez.

Többpavillonos kórház betegeinek könyvtári ellátása

Valamennyi általános kórház városi, megyei, vagy fővárosi szinten hasonló beosztású, általában nagy területen fekszik, azonos gyógyító tevékenységet folytat és a betegek könyvtárának létrehozása is hasonló problémákat vet fel. /Amennyiben egy tömbben épült, a kölcsönzés szempontjából egyszerűbb a helyzet, de az osztályok sokfélesége ott is ugyanaz./

A kórház 1200 ágyas, kb. 100 orvossal és 800 ápoló és egyéb személyzettel, 20 osztállyal. Ebből ágylétszámmal rendelkezik 15 osztály: 4 bel-, 4 sebészet-, 1 bőr-, 1 szülészeti-, 1 szemészet-, 1 urológia-, 1 fül-orr-gége-, 1 gyermek- és 1 idegosztály.

Rendeltetését tekintve továbbra is független marad az orvosi szakkönyvtár helyisége, könyvtáros és állomány szempontjából. /Legfeljebb a középkezdő tananyag gyűjtését is vállalja./

A szakszervezeti könyvtár is önálló helyiségben van 3000 kötetrel, amelyet tiszteletdíjas könyvtáros kezel. Ennek az állománynak a kibővítése és megfelelő válogatása képezhetné a betegek könyvtárának alapját, azonban továbbra is ellátná a kórház dolgozóit szépirodával. Ellátását továbbra is az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtára, - vidéken a megyei könyvtárak - vállalják. A nemzetközi szinten kidolgozott irányelveket figyelembe véve

500 ágyig	8-8 kötet
500-1000 " további	6-6 "
1000 ágyon felül "	5-5 "

Ebben a kórházban így kb. 8000 kötetre lenne szükség. Mivel általános kórházról van szó, ahol az ápolási idő viszonylag rövid: 10-12 nap, a kötetek ilyen nagy száma nem indokolt és kezdetnek 4000 elegendő lenne /a szakszervezeti könyvtárban a dolgozók számának háromszorosa bőven elég volt/. Ez a példányszám a be-

indulás után a szükségletnek megfelelően bővíthető vagy cserélhető.

Általános elvek az állománytervezésnél

Mindenféle kor, nem, foglalkozás és műveltség figyelembevétele.

A könyv tartalmát tekintve pozitív hatásu legyen a betegekre.

Az állomány nagysága feleljen meg a kórház nagyságának. Minden beteg hozzáférhessen.

Káros hatásu könyv ne kerüljön bele.

Formai kívánalmak: a kötetek ne legyenek túl nagyok, vagy súlyosak, a nyomtatás minősége ne gátolja az ágyban olvasókat, a borítók lemoshatók legyenek.

Tartalmi megoszlásban kétharmad része szépirodalmi /regény, novelláskötet, vers, mese/, egyharmad része ismeretterjesztő /utleírás, népszerű szakirodalom/. Ismét az ápolási idő rövidségére utalva, szakkönyv beszerzése nem szükséges.

Egészségügyi szakirodalom pedig a betegek részére egyenesen káros, tehát diétás és általános egészségügyi felvilágosító könyveken kívül /Pl. "Amit a fogakról tudni kell." "Legyen, ne legyen". stb./ mást ne adjunk a betegek kezébe. Figyelembe vehető még az állománytervezésnél a férfiak, nők, gyermekek aránya. Feltétlenül be kell szerezni több példányban is a SzOT által kiadott lista alapján a kórházi könyvtárak szempontjából legfontosabb száz könyvet.

Költségvetés tervezése

Amennyiben a könyvállomány az Egészségügyi Szakszervezet vagy a közművelődési hálózat tulajdona, a kórházi költségvetésbe - a szakkönyvtáron kívül - nem kell beállítani könyvbeszerzési összeget. Azonban a helyi gazdasági szerveket terheli a könyvtáros fizetése, a könyvtárhelyiség és a berendezés biztosítása, s legalább kölcsönzőkocsi beszerzése. /Kétszintes gyógyszeres vagy ételhordó kocsi házilag is remekül átalakítható átlátszó PVC lemez segítségével/. A mi gazdasági lehetőségeink mellett nem lehet szó egyenlőre billenhető lappal ellátott olvasóasztalok felszereléséről, sem prizmás szemüvegek, vagy lapozó berendezések, stb. beszerzéséről.

Személyi előfeltételek biztosítása

Ilyen nagy állomány mellett indokolt egy főfoglalkozású könyvtáros beállítása. Ehhez természetesen országos intézkedéssel státus biztosítása szükséges. Ha ez nem lehetséges, vagy ahol az állomány nagysága nem teszi indokolttá, ott kórházi dolgozót kell megbízni a könyvtár kezelésével bizonyos tiszteletdíj ellenében. /Az 1964-es javaslatok alapján 300 ágyanként 300-500.-Ft/. A példának vett kórházban mindenképpen kifizetődőbb, ha függetlenített főfoglalkozású könyvtáros látja el a betegek könyvtárát. Elképzelhető még az is, hogy néhány helyen a betegkönyvtáros a szakszervezet vagy a népművelési könyvtárhálózat dolgozója legyen és meghatározott napokon végezze a kórházi könyvtár munkáját. /Pl. Miskolc Megyei Kórház, vagy a János Kórház./

A könyvtáros feladata

Feladata a betegeknek kiadni a könyveket. Emellett különböző adminisztratív és szervezési munkát is ellát.

Összeállítja a költségvetést; rendszeresen megrendeli az új könyveket; megszervezi a kölcsönzést. /Könyvtári óra, könyvtári körut/; összeállítja a statisztikát; résztvesz előadások, tanfolyamok szervezésében. Munkájának tartalmi része: a könyvek kiválasztása /az orvosok véleményezése alapján/, a meglévő anyag csoportosítása; a különböző osztályokon ajánlott könyvek összeválogatása; annotált katalógus készítése; naponkénti körut; tanácsadás az olvasóknak.

A kórházi betegek könyvtárosának rendelkeznie kell mindazokkal a tulajdonságokkal, amelyek minden könyvtárosra vonatkoznak: szakmai képzettség, általános műveltség, könyvismeret, humánus gondolkodás gyors felfogóképesség, nagyfoku tapintat és megértés.

A kórházi betegek könyvtárának működése

A szakmai felügyeletet az Orvos-Egészségügyi Szakszervezet Központi Könyvtára gyakorolja a betegek könyvtára felett, de a helyi igényeket és az ellenőrzést a kórházi szakszervezeti bizottság kulturfelelőse biztosítja. A betegkönyvtárosnak rendszeresen be kell számolnia munkájáról részben a központi könyvtár felé, részben a kórházi kulturbizottság előtt. Napi munkájában pedig szoros kapcsolatot kell tartania az egyes osztályok kezelőorvosaival, ápolónőivel.

Tílen nagyságu állománynál még teljes 8 órás státus esetében is előfeltétel, hogy a könyveket katalógizálva, katalóguscédulákkal kapja a kórházi könyvtár. Az anyagi felelősség a könyvtárost terheli, azért a könyvtári nyilvántartást, a kölcsönzés és visszaadás módját úgy kell megoldani, hogy a könyvtáros biztosítva legyen.

Katalógus

1. Cédula-katalógus az egész állományról a könyvtáros és a dolgozók használatára a könyvtárhelyiségben. Lehet szerzői betűrendes és szakkatalógus is.

2. Füzetkatalógus: a betegek részére alkalmas, válogatott művek jegyzéke. Közkezdvelt forma, különösen, ha tetszetős kiállításban készül. Fontos, hogy előljáróban röviden ismertesse a könyvtár helyét, a nyitvatartás és kölcsönzés idejét és módját, a könyvtári körut időpontjait a különböző osztályokon. Ezután következnek a szépirodalmi művek szerzői betűrendben, megjelölve a könyv műfaját /regény, vers stb./. Végül az ismeretterjesztő könyvek szakrendben; ha lehet, rövid tartalmi ismertetéssel. A gyarapodás mértékétől függően negyed- vagy félévenként szükséges az újdonságok jegyzékét elkészíteni a füzetkatalógus rendjében és hozzácsatolni. Ennek a katalógusnak az az előnye, hogy minden betegszobában kifüggeszthető.

A kölcsönzés helye, ideje, formája

Önálló helyiségben lévén, elvben nincs akadálya, hogy a fentjártó betegek személyesen felkeressék a könyvtárat. Elegendő hely vagy olvasószoba létesítésével a folyóiratok, képeskönyvek helyben is olvashatók. Természetesen csak a napnak meghatározott óráiban és főleg nem az ápolószemélyzet kölcsönzési idejében. Az állománytervezésnél meghatároztuk, hogy milyen könyvek képezzék a betegek könyvtárának anyagát. Amennyiben az egész szépirodalmi állomány egy helyiségben van, helyes ha a betegek számára nem alkalmas műveket külön szekrényben tároljuk, vagy feltűnő jelzéssel látjuk el. Ezeket a könyveket betegeknek nem adhatjuk ki, kölcsönzési kocsira nem kerülnek és a füzetkatalógusban sem szerepelnek.

A könyvtáros a napnak azt a szakaszát választja kölcsönző körutra, amikor a felvétel, vizit, stb. lehető-

leg lezajlott és a kórtermekben nem zavarja a gyógyító munkát. /Általában 11-2 óráig/. Gyakorlatilag hetenként legalább kétszer végig kell járnia valamennyi osztályt, ami igen nehéz feladat, mert naponta 5 osztály kerül sorra. A körut előtt a könyvtáros a soronkövetkező osztály jellegének és beteganyagának megfelelően felszereli a könyvkocsit. /A betegekről már előzőleg tájékoztatózott/. A fekvőbetegek részére történő kölcsönzés idejére feltétlenül szüksége van egy segítségre, aki a könyvkocsit kezeli, liftnél segítkezik, stb. A könyvtáros leleményességén mulik, hogy a beteghordók, kertészeti dolgozók, vagy könnyű betegek önkéntes segítségét fel tudja használni. A betegszobákban a füzetkatalógusból kiválasztott "megrendeléseket" összegyűjti és ha lehet, azonnal teljesíti, de a kocsin levő anyagból ajánlhat is. Helyes, ha a sebészetre és szülészetre kerülnek először az új, használatlan könyvek, mert a kórházi higiénia szempontjából itt a legfontosabb a tiszta könyv.

A kölcsönzési nyilvántartást úgy kell megtervezni, hogy a könyvtáros anyagilag biztosítva legyen, ugyanakkor minden felesleges adminisztrációt is mellőzzön, mert a fő hangsúly a betegekkel való foglalkozáson van. A következő nyilvántartásra feltétlenül szükség van:

Személyi lap. Adatai: sorszám, név, beteg osztály, szoba, ágyszám. Az osztály különböző színű csikkal jelezhető és mindig könnyen kiválasztható.

Könyvkártya. Dátum, olvasó neve és aláírása kerül rá. /Berakható szerzői betűrendben, de egyszerűbb és a visszaadásnál könnyebbség, ha a cellulux szalaggal összeragasztott személyi lap tasakjába berakjuk. Így mindig tudjuk, hogy egy olvasónál hány könyv van./

A beteglap egy rovata, amelybe bekerül az olvasó sorszáma. Távozásakor a könyvtáros vagy az osztályadminisztrátor szignálja.

A kölcsönzés gyakorlatilag úgy bonyolódik le, hogy az új olvasó sorszáma rákerül a személyi lapra és a beteglap már említett rovatába. Az olvasó aláírja a könyvkártyát, amelyet a fenti módon lerak a könyvtáros. A beteg távozásakor a beteglap rovatát kell a leszerelést

végző adminisztrátornak, vagy nővérnek felülvizsgálni és a könyvtárossal aláíratni. Amennyiben a könyvtáros nem található, akkor a betegnél lévő könyvet az adminisztrátor veszi át, aláírja a rovatot és a könyvet erre a célra rendszeresített postaláda-szerű tartóba dobja, amelyet a könyvtáros a következő útja alkalmával kiűrit. Amennyiben mégis előfordulna, hogy a beteg a kölcsönkönyvet magával viszi, levélben szolítják fel a visszaadásra. Végső eszköz a munkahelyen történő kifizettetés.

A könyvek ellenében leadott igazolvány-betét nem megfelelő módszer, mert sok helyen fejhallgató és más használati tárgy is igazolvány ellenében váltható, s így csak egy dologra használható.

A nyilvántartásról még annyit, hogy évenként kell új számozást kezdeni. Ha egy beteg több alkalommal kerül kórházba egy év alatt, akkor az adatai maradnak, csak a szobaszámot kell átírni.

A könyvek tisztántartása

Nem mindig megoldható, hogy a betegek könyvtára vadonatúj könyveket szerezzen be, de az új könyvek is rövid idő alatt bepiszkolódhatnak még mielőtt elavulnának, vagy elhasználódnak. Ideális, de költséges megoldás, ha a könyveket megjelenésekor cellux borítóval látják el, amely állatszó, a könyv színes borítóját is érvényre juttatja, amellet nem szakadozik és fertőtlenítő oldattal lemosható. A könyv használatának sorrendje lehetőleg a fertőzés kizárásával történik. E . az új könyveket először a sebészet és a szülészet kapja, valamint a gyermekosztály a maga speciális könyvanyagát. A bőrosztályra kölcsönzött könyveket visszaadáskor külön kell rakni és fertőtlenítés előtt más osztályra kölcsönözni nem lehet!

A betegek könyvtárának propagandája

Előnyös, ha a könyvtárhelyiség központi helyen fekszik. A füzetkatalógus minden beteg szobába, a fekvőbetegekhez is eljuttatja a könyvtár hírét. Minden épületben van hirdetőtábla. Ennek egy része könyvtári hirdetések részére lehet fenntartva. A legjobb propagandát maga a könyvtáros végzi személyes látogatásakor, a könyvek ügyes válogatásával. A jól felszerelt és jól működő betegkönyvtár híre hamar terjed a betegek körében és egymást kísérik a könyvtárba vagy örömmel várják a kölcsönzőkocsik érkezését. Bár viszonylag rövid idő áll rendelkezésre a fekvőbetegek megismerésére és a kölcsönzésre. Azokon az osztályokon, ahol viszonylag hosszabb ideig fekszenek a betegek /ideg, sziv, bőr/ lehetséges néha kis könyvkiállítás, irodalmi délutánt, felolvasást, stb. tartani.

Végezetül meg kell említeni, hogy a kórházi betegek könyvtárának jelentőségét illetően megoszlanak a vélemények, de abban mindenki egyetért, hogy létre kell hozni minél több egészségügyi intézményben. Ez valóban része lehet az eredményes gyógyító munkának, bár kimutatható eredményről még ilyen esetben sem lehet számot adni. Az orvosok egy része tagadja a biblioterápia gyakorlati jelentőségét, de nem ellenzi, sőt javasolja ilyen könyvtár létesítést és hatékonyan támogatja is a könyvtárost. Nálunk ezidáig sok kudarc és kevés eredmény jutalmazta a fáradozásokat. De egyre több lesz az eredmény és kevesebb a kudarc, ha olyan könyvtárosok vállalkoznak erre, akik a könyvtári hivatás mellett a gyógyító munkában is részt kívánnak venni.

IRODALOM

BAKI Józsefné: A grazi területi kórház orvosi és betegkönyvtáráról. Az Orvosi Könyvtáros. 1964, 4, 2, 56-57.

BELAJOVÁ Mária: Pöstyén-fürdő betegkönyvtára. Az Orvosi Könyvtáros. 1962, 1, 25-27.

- FÓNAY Tibor: Jó könyveket a kórháznak! A Könyvtáros, 1963, 13, 9, 583-584.
- KELLNER Béla: A betegek könyvtári ellátása a kaposvári kórházban. A Könyvtáros, 1960, 10, 11, 819-820.
- KELLNER Béla: Hozzászólás Dr. Markos Olivér "Betegek könyvtára" című cikkéhez. Az Orvosi Könyvtáros, 1962, 2, 4, 23-28.
- KISS Gy. János: A gyógyító betűért. Népszava, 1966, 94, 261, 2.
- KISS Lajosné: Egy angol kórházi könyvtáros néhány tapasztalata Amerikában. /Szemle/ Az Orvosi Könyvtáros, 1962, 2, 4, 51-52.
- MARKOS Olivér: Betegek könyvtára. Az Orvosi Könyvtáros, 1962, 2, 3, 30-34.
- Betegek könyvtára. Az Orvosi Könyvtáros, 1961, 1, 2, 40-54.
- PATAKY Lászlóné: Betegkönyvtár szervezése. Az Orvosi Könyvtáros, 1964, 4, 3, 3-17.
- PATAKY Lászlóné: A szőnyi betegek könyvtárának kapcsolata egy göteborgi könyvtárossal. Az Orvosi Könyvtáros, 1966, 6, 1, 23-31.
- REULECKE, Gustav: Werningerode - Kreiskraukenhaus Die Heilberufe, 1962, 14, 1, 28.
- RUMPLER Lászlóné: Kórházi betegek könyvtári ellátása. Egészségügyi Könyvtáros, 1964, 3, 7-11.
- RIZSÁS Lajosné: Tapasztalatok Csehszlovákia orvosi könyvtáraiban. Az Orvosi Könyvtáros, 1965, 5, 64-68.
- TORDAY Alice: Betegkönyvtárak helyzete. A Könyvtáros, 1962, 12, 9, 530-532.

ORVOSTUDOMÁNYI MŰVEK KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉSÉNEK
FELMÉRÉSE AZ ORSZÁGOS SZÉCHENYI KÖNYVTÁRBAN*

IV. A könyvtárközi kölcsönzés jelentősége
és fejlődése

A XVIII. század elejétől kezdve a kiadványok száma rohamosan növekszik. Ez a növekedés a XIX. és a XX. században egyre fokozódik.

Elterjednek az egyes szakterületekre specializálódott folyóiratok is. A kiadványok számának növekedése, a szakosodás és az új tudományok születése szükségessé teszi a könyvtárközi kölcsönzést. Ha figyelembe vesszük csak a Magyarországon évente megjelenő dokumentumok számát, megállapíthatjuk, hogy ezt a mennyiséget egyetlen könyvtár sem tudja begyűjteni.

Szükségessé válik a könyvtárak szoros együttműködése, melynek egyik formája a könyvtárközi kölcsönzés. Célja a tudományos kutatás, az oktató munka, a termelés számára szükséges művek és dokumentumok "mielőbbi" biztosítása.

A könyvtárközi kölcsönzést először Ausztriában szervezték meg 1883-ban, majd Olaszország, Franciaország és Poroszország következett. Angliában csak a XX. század első évtizedeiben terjed el. A Szovjetunióban Lenin javaslatára és útmutatása alapján vezették be.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés viszonylag nehezen alakult ki. Első nemzetközi szabályzatát az IFLA 1935-ben, Madridban tartott II. Kongresszusán fogadták el. A szabályzat meghatározza a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés célját, feltételeit és a kölcsönzés módját.

* Az OOK könyvtárosképző tanfolyamán elfogadott szakdolgozat.

A jelenleg érvényben lévő szabályzatot az IFLA 1954-ben Zágrábban tartott ülésén tárgyalták. A nemzetközi kölcsönzés lebonyolítására bizottság létesült az IFLA keretén belül. A Nemzetközi Kölcsönzési Bizottság az egyedüli szerv, amely az IFLA Tanácsa elé terjesztheti azokat a javaslatokat, amelyek a könyvtárak nemzetközi együttműködését, fejlesztését és bővítését tervszerűen elősegítik.

Magyarországon a könyvtárközi kölcsönzés a műszaki könyvtárakban a század eleje óta alkalmazott, s lassan, de elterjedt a közművelődési könyvtárak gyakorlatában is.

Gulyás Pál 1917-ben vetette fel a központi katalógusnak - a könyvtárközi kölcsönzés alapvető eszközének gondolatát, ami 1920-ban meg is valósult. 1929-től a könyvtárközi kölcsönzést központilag az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központon belül alakult Tudakozó bonyolította le. A II. világháború után egy ideig szünetelt, 1948-ban indult meg újra, s 1952-ig 10 000 kérést teljesített. 1952-57-ig az OSZK Olvasószolgálatának egyik csoportjaként működött.

Megkezdődött a könyvtárak közvetlen kölcsönzése is, ekkor már a mikrofilmeket is kölcsönöznek. A külföldi kölcsönzést csak a Széchényi Könyvtár bonyolíthatja le.

1957-ben az OSZK-n belül a könyvtárközi kölcsönzés önálló osztálya alakult /rövidítése: kkk/. Első magyarországi szabályzatát 1958-ban adták ki, ez azonban nem törvényerejű rendelet volt, csak önkéntességi és kölcsönösségi alapon működött.

1963-ban jelent meg a 126/1963/M.K.8./M.M. számú utasítás, amely az eddigi tapasztalatokat alapul véve, központi jellegűvé tette a magyar könyvtárközi kölcsönzést. A központi funkciók ellátásával az Országos Széchényi Könyvtárat bízta meg.

Ez a munka meglehetősen nagy feladatot ró az OSZK-ra. Állandóan figyelemmel kell kísérnie a Magyarországra

beérkezett külföldi könyveket és periodikákat, és a kéréseket csak abban az esetben továbbítani külföldre, ha annak magyarországi lelőhelye nincs.

A miniszteri utasítás nagy jelentősége, hogy általánosan kötelezővé teszi a könyvtárak számára a kkk-ban való részvételt. Ennek fő előnye a devizamegtakarítás, nehézségei a periodikák vidékre való kölcsönzése, főleg abban az esetben, ha az mikrofilmen található, hisz nagyon sok könyvtár még nem rendelkezik mikrofilm-leolvasóval.

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtárközi Kölcsönzési Osztálya jelenleg 40 ország könyvtáraival áll kapcsolatban. Legtöbb anyagot az NSZK, NDK, Szovjetunió, Franciaország, Svédország és Anglia küldik.

II. Az 1966-ban végzett lyukkártyás felmérés módszere, technológiája az 1964-es kkk alapján

Az Országos Széchényi Könyvtár 1966-ban lyukkártyás felmérést végzett a könyvtárközi kölcsönzés munkájának elemzésére. Célja a társadalmi haszon és korszerű munkaszervezet szempontjából az elemzés alapján megfelelő javaslatok kidolgozása.

Hangsúlyozni kell, hogy az egész elemzés az OSZK-n keresztül lebonyolított kölcsönzéseken alapul. A területi központok és a hálózati központok számos kérést teljesítenek hatáskörükben. Így a számítások elsősorban a külföldi könyvek vonatkozásában értékesek.

A lyukkártyás feldolgozás különböző módszerei közül, a KMK tervei alapján javasolt, és a célnak legmegfelelőbbnek talált - mezőlyukasztásos - módszert alkalmazták.

Az évi 21 351 tétel helyett 20 000 tétellel számoltak, továbbá az egyes alapszámokat és százalékokat kikerekítették. Az évi 20 000 tételeiből statisztikai mintavétellel 2 000 tételt választottak ki. Elkészítették a lyukasztás kódrendszerét.

K ó d r e n d s z e r

- A; kérő könyvtár jellege: az A1 Tudományos, A2 Közművelődés, A3 Magán,
- B; kérő könyvtár helye: B1 Budapest, B2 Vidék, B3 Külföld,
- C; a kért mű: C1 Könyv, C2 Folyóirat/cikk/, C3 Egyéb
- D; a kért mű szakja: D1 Társadalomtudomány, D2 Elméleti természettudomány, D3 Orvostudomány, D4 Műszaki, D5 Agrár, D6 Szépirodalom, D7 Tankönyv D8 egyéb.
- E; a kért mű nyelve: E1 Szláv, E2 Angol és egyéb germán, E3 Német, E4 Román, E5 Latin görög, F Magyar, F7 Egyéb
- F; a kért mű kiadási helye: F1 Magyarország, F2 Szocialista, F3 Nyugat-Európa, F4 Tengerentúli, F5 Nincs,
- G; a kért mű kiadási éve: G1 1964, G2 1963, G3 1962, G4 1961, G5 1960, G6 1950-1959, G7 1950 előtti, G8 1850 előtti G9 Nincs.
- H; A kérés teljesítésének sorszáma: H1 1 hónap, H2 2 hónap, H3 3 hónap, H4 4 vagy több hónap, H5 Nem,
- I; kielégítés sikere: I1 Első, I2 Második, I3 Harmadik, I4 Negyedik, I5 Ötödik vagy annál több könyvtárból, I6 Nem
- J; kielégítő könyvtár helye és jellege: K1 OSZK, K2 KSH, K3 Egyéb budapesti tudományos, K4 Debrecen, K5 Vidéki tudományos, K6 Közművelődési, K7 Klf.szocialista, K8 Nyugat-Európai, K9 Tengerentúli, K10 Sehonnán
- K; kielégítés módja: K1 Eredeti, K2 Mikrofilm, K3 Nem
- L; kielégítés költsége: M1 Ajándék, M2 Valuta, M3 kölcsönzés M4 Nem

Minden egység külön lapot kapott. A 2 000 bizonylatot sorszámozták és az azonos sorszámú tételnek mindig azonos mező felelt meg. A kartonon a megfelelő mezőt akkor lyukasztották ki, ha a megfelelő karton kérdésére vonatkozólag "pozitív" volt a bizonylat. Miután a program úgy lett megszerkesztve, hogy az azonos betűkön belül az egyes kartonok kérdései egymást kizárják, egy betűn belül 1 bizonylat csak egy helyen szerepelt.

A felmérés kiértékelése több lépcsőben történt. Az alapkiértékelés az egy betűn belüli %-os arányokat mutat-
ta ki - P1:

az A lap % megoszlása:

A 1 Tudományos könyvtár	-	86,5%	1730 kkk
A 2 Közművelődési	"	12 %	240 "
A 3 Magán	"	1,5%	30 "
		100 %	2000 kkk

A második lépcsőben a kombinációk számítása következett. Számításra került 2-3-4 stb. adat kombinációja. P1:

A 1 : D 3 : E 2 = ez azt jelenti, hogy tudományos könyvtárból, orvostudományi anyagot, angol nyelven hányan kértek.

Az alábbiakban ismertetem a felmérésnek az orvostudományokra vonatkozó eredményeit.

Az orvostudományok aránya a többi tudományokhoz

Az összes kérések 86,5%-a tudományos könyvtárakból érkezett. Az orvostudomány a szakszerinti felosztásban a többi tudományokhoz viszonyítva 10,75 %-ot tesz ki. Természetesen ez az arányszám emelkedik akkor, ha a tankönyvek és elméleti természettudományok területén található határterületi anyagot is hozzá számítjuk.

E szám értékelésénél /10,75%/ figyelembe kell venni, hogy a felmérésben csak az OSZK kkk-n keresztül átfutó kérések szerepelnek. Az orvostudomány viszonylag alacsony

arányszáma itt azt jelenti, hogy a kérések jelentős része a hálózaton belül elintéződött.

Az orvostudományi anyag a kérő könyvtár jellege szerint

Az összes kérések közül az orvostudományra vonatkozó kérések -

Tudományos könyvtárból	-	11%
Közművelődési	"	- 6,66%
Magán	"	- 6%

Ennek érdekessége az, hogy meglepően magas a száma a közművelődési könyvtárakból kért orvosi irodalomnak.

A kérő könyvtár helye

Budapesti és vidéki

A kérő könyvtárak Budapest - vidék megoszlása: Budapest 45 %, vidék 55%. Ha ezt a lakosság megoszlására vetítjük ki /?: 8/ elég rossz arányt kapunk, ha azonban ipari és kulturális életünk fővárosi koncentrált-ságát figyelembe vesszük, az arány érthetővé válik. /Az orvosok Bp.-vidék megoszlása hasonló arányt mutat./

Ha figyelembe vesszük azokat az eseteket, amikor a kérő könyvtár és az adó könyvtár egy székhelyen van /ez csak bp.-i viszonylatban érzékelhető/ meglepő számokat kapunk. A budapesti kéréseknek 25%-át ugyanis budapesti könyvtárakból elégitették ki. Ez évi átlagban 2040 db, az a kkk mintegy 10 %-át jelenti. A budapesti könyvtárak átlagban az általuk kért folyóiratoknak 81,37 %-át Budapestről elégitették ki. Így meg kellene látni, hogy a kérő könyvtárral csak a felőhelyet közöljük.

Az orvosi művek esetében: a budapesti könyvtárak kérésének csak 5,8%-a, míg a vidékieknek 14,4%-a orvos-

tudományi jellegű. /Műszaki könyveknel az arány fordított: Budapest 38% - vidék 18%./

Visszatérve a vidéknek 14,4-es %-ára - ez azt hiszem érthető hisz a vidéki könyvtárak ellátottsága rosszabb, egy székhelyen kevesebb könyvtár van - kitűnik, hogy a vidéki orvosi könyvtárak igénye magasabb színvonalu, mint a műszaki hálózaté.

Külföldi igények

A külföldi igények 51,7 %-a könyv, 43,9%-a folyóirat. Szakszempontról: társadalomtudományok 56,9 %; természettudományokon belül: orvostudomány 6,82 %.

A magyar orvostudomány iránti kis külföldi érdeklődés azt magyarázza, hogy a folyóiratok ellátottsága kielégítő és így külföldről a régi anyagra vonatkoznak inkább a kérések. Különösen az orvostörténeti anyag keresett.

A kért mű faja szerint

A kért művek 54,1%-a folyóirat, ami a folyóirattermelés rohamos növekedését tekintve alacsonynak tűnik. A könyv kérések között aránytalanul magas a társadalomtudományi kérések száma, de ez érthető hiszen ez a szakma tipikusan "könyv-profilu".

Az orvostudományok százaléka a többi szakokhoz viszonyítva:

Összes könyv kérések	5,46%-a	orvostudományi jellegű
" folyóirat "	14,41%-a	" "

Nyelvi megoszlás.

Kiugróan magas az angol nyelvű kérések száma, magasabb mint a könyvtárak állományában, vagy akár a beszerzésben. A Központi Katalógus adatai szerint az 1964-ben vásárolt könyvek, az 1964-ben kölcsönzött könyvekkel való szembenállítása

1964-ben vásárolt 1964-ben kölcsönzött
az össz. %-ában

angol /és egyéb germán/	23	35,4
szláv	24	11,01
német	27,5	18,65
román nyelvek /francia, olasz, spanyol/	6,7	10,25

Az orvostudományi kérések aránya nyelvi megoszlás szerint

angol és germán	47,54 %
szláv	4,41 "
német	18,13 "
román nyelvek	18,62 "
latin görög	2,45 "
magyar	8,33 "
egyéb	0,49 "
	100 %

Az orvostudományon belül érdekes az angol nyelv előretérése, amely 12%-kal magasabb arány, mint a többi tudományokban, tehát majdnem minden második kért könyv angol.

* angol és germán az OSZK rendszerezése szerint = germán nyelvek: holland, dán, norvég stb. a németen kívül.

A kiadás helye szerint

A kért művek 75,45 %-a külföldi, ebből 18,05 % szocialista és 57,45 % nyugati kiadásu. Ez annyit jelent, hogy a könyvtárközi kölcsönzés évente 11 490 olyan művet forgat, melyet egyébként valutáért kellene megvásárolni. A folyóiratok és a könyvek megoszlása a kiadás helye szerint az orvostudományokra vonatkozóan a következő:

Kiadás helye	könyv	folyóirat
Magyar	36,29 %	10,72 %
Szocialista	15,58 "	20,35 "
Nyugat-Európa	32,53 "	37,42 "
Tengerentuli	12,4 "	30,69 "

Ez azt mutatja, hogy a tengerentúlon kiadott könyvek iránt viszonylag alacsony az érdeklődés, míg a folyóiratok iránt elég nagy.

A kiadás éve szerint

Az 1964-63-62-es években kiadott művek az összes kérések alig 20 %-át teszik ki. 1964-ben a kérések 23 %-a 1950-59 és több mint 37 %-a 1950 előtti könyvekre vonatkozik. Természetesen az egyes szakok között nem egyenletes a megoszlás.

A régebbi könyvek iránti kérések magas számának oka elsősorban az lehet, hogy a hálózaton belül elsősorban a modern könyvek iránti kéréseket tudják kielégíteni, míg a történeti vonatkozású könyv kéréseket nehezebb az országban előkeríteni és többnyire külföldről kell behozatni.

A többi tudományokhoz viszonyítva az orvostudomány az 1959 előtti kiadásu könyvre vonatkozó kérései az összes könyvek 34,88 %-a.

Részletesen:

<u>Kiadási év</u>	<u>%</u>
1964	1,47
1963	6,86
1962	6,37
1961	4,9
1960	5,88
1950-59	36,37
1950 előtt	33,72
1850 előtt	0,98
Nincs	3,43
	100,00 %

A teljesítés sorszáma szerint

Az összes kérések kétharmadát /66,45 %/ az első könyvtár ki tudta elégíteni, további 15,3 %-ot a második. Tekintve, hogy a kéréseknek közel 10 %-a nem volt kielégíthető, az összes kérésnek csak 9 %-a került három vagy még több könyvtáron át a kérést teljesítő könyvtárhoz.

Az orvostudományokra vonatkozó kérések 0,15 %-a maradt teljesítés nélkül, ami gyakorlatilag annyit jelent, hogy minden kérést teljesítettek.

A kérés kielégítésének sikere és időtartama szerint

A könyvtárközi kölcsönzés alapjai között első és egyik legfontosabb tényező a minél rövidebb átfutási idő. A kérések 54,15 %-át egy hónapon belül sikerült kielégíteni, továbbá 15 %-ot két hónapon belül.

A szakok szerinti megoszlást figyelembe véve a következő megállapítást nyerhetjük az orvostudományokra vonatkozóan, a nyelvi megoszlás szerint.

Nyelv	Kérés, %	ebből sikertelen %
Szláv nyelvcsalád	11,05	11,79
Angol-germán	35,4	26,64
Német	18,65	17,43
Román	10,25	9,72
Latin - görög	3,65	1,53
Magyar	20,35	33,33
Egyéb	0,65	0,51

Az összehasonlítás világosan mutatja, hogy bármily nyelvű könyvet könnyebb megszerezni a könyvtárközi kölcsönzésen keresztül, mint a magyart. Ez abból következik, hogy a magyar nyelvű kérések túlnyomó többsége könyvtörténeti ritkaság, és rendszerint olyan kutatótól származik, aki akkor fordul a kkk-hez, amikor az országban már saját maga nem találta meg a kéréselt anyagot. Szerepe van a magas %-nak abban is, hogy a központi katalógus csak 1923-óta tartja nyilván az ország könyvvállományát és a régebbi anyagot csak akkor, ha ezt rekatalogizálás, vagy más okokból a könyvtárak jelentették.

Az átfutási idő csökkentésében jelentős változást fog hozni a telex bevezetése, melynek segítségével pillanatok alatt megállapítható lesz, hogy melyik külföldi könyvtárban van meg a mű, és a kérést egyenesen oda lehet továbbítani.

A kérést kielégítő könyvtár helye és jellege szerint

A kérések 47 %-át elégitettük ki külföldről. Ez annyit jelent, hogy évente közel 10 000 könyv- és folyóirat megvásárlása ill. nem megvásárlása vált lehetővé.

Az orvostudományi művek beszerzése a következő helyekről történt:

1. OSZK 2,45 %
2. KSH 0,98 "
3. Egyéb bp.-i tudományos 26,96 %

4. Debrecen	0,98 %
5. Vidéki tudományos	6,98 "
6. Közművelődési	0,49 "
7. Külföldi szocialista	4,9 "
8. Nyugat-Európa	50,00 "
9. Tengerentúli	1,47 "
10. Sehonnán	4,9 "

Érthető, hogy az orvostudományi anyag tulnyomó többségét a budapesti tudományos könyvtárak ki tudták elégíteni, de vagy arról van szó, hogy a kielégítő könyvtárak maguk is orvostudományi könyvtárak – és így a kölcsönzés a hálózaton belül történt –, vagy arról, hogy a kérdéses orvosi könyveket nem orvostudományi könyvtárak őrzik.

A nyugat-európai országok nagy %-a nemcsak azt jelenti, hogy nyugat-európai könyvet hoztunk be ezekből az országokból, hanem azt is, hogy a tengerentúli /USA, Japán, Ausztália stb./ irodalom döntő többségét innen szereztük be.

A kérés kielégítésének módja szerint

A kérések 27,3 %-át elégitettük ki mikrofilmen, ami a sikeres kielégítések 40 %-a, tehát majdnem minden harmadik kérést mikrofilmen teljesített a könyvtárközi kölcsönzés. Ez a szám egyre jobban mutatja a mikrofilm jelentőségét és mielőbb szükségessé teszi minden orvosi könyvtárban a mikrofilm-leolvasó használatát. A folyóiratkérések 40,48 %-át, a könyvkéréseknek pedig 9,55 %-át elégitettük ki mikrofilmen.

A kérés kielégítésének költsége szerint

A kielégítés költsége a forgalomhoz viszonyítva nem jelentős. A mikrofilmek költsége a nemzetközi megállapodás értelmében kölcsönös és ingyenes.

III. Összefoglalások - következtetések

Az eddigi elemzésből kibontakozó kép két szempontból érdemel különösebb figyelmet.

Az egyik szempont: - Segítséget nyújt az eddig követett gyakorlat értékeléséhez, mind az orvostudományi anyag különféle belső arányai, mind az orvostudományi és a többi szakok irodalmának vonatkozásában. Az elemzések azt mutatják, hogy az orvostudományi művek könyvtárközi kölcsönzésének szervezettsége, irányítása lényegében megfelelő és számos mutatójában felette áll az országos átlagnak /pl. a műszaki területnek is/.

Jelentős tennivaló azonban az átfutási idő meggyorsítása, ami remélhetőleg javulni fog az OSZK-telex bevezetésével. Ezzel párhuzamosan azonban gondoskodni kell arról, hogy a telexen történő könyvtárközi kölcsönzés előnyeit a vidéki orvosi könyvtárakban is mihamarabb élvezhessék. Arra a jelenlegi gazdasági helyzetben nem lehet gondolni, hogy minden vidéki orvos könyvtárnak saját telexe legyen. A javasolható megoldás itt az, hogy a vidéki orvosi könyvtárak kössenek megállapodást székhelyükön lévő telexszel rendelkező intézményekkel, /pl. szállodával/ a használatot illetően. Távlati tervezés szempontjából fel kell vetni az orvosi hálózat és ezen belül elsősorban a vidéki egyetemi könyvtárak telex-összeköttetésének megszervezését.

Az másik szempont. A használt könyvállomány tartalmi elemzése bizonyos jelenségekre időben felhívhatja a figyelmet. Így pl. az angol nyelvű művek kiugróan magas, és a szláv nyelvű művek meglepően alacsony aránya a tudományterület irányítói számára nyilvánvalóan értékes jelzéseket ad.

Az irodalomnak a kiadás éve szerinti megoszlása is figyelemre méltó, itt azonban érdemes lenne tovább folytatni az elemzést, különösen arra vonatkozóan, hogy a legfrissebb irodalomhoz milyen mértékben juthat hozzá a kutató.

Mint ezt már a bevezetésben is említettem az elemzés csak az OSZK könyvtárközi kölcsönzésére vonatkozó anya-

gokat tartalmazza. Külön tanulmányt érdemelne a "csak" hálózaton átfutó könyvtárközi kölcsönzés - és a kettő összehasonlítása.

IRODAIOM

A könyvtárközi kölcsönzés szabályzata. 1959.

RÓNA-TAS András: Előzetes jelentés a könyvtárközi kölcsönzés tartalmi felülvizsgálatáról. 1966. május.

SALLAI István - SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve. 2. kiad. Bp. 1965. 475-483 p.

MALLER Sándor: A könyvtárak hazai és nemzetközi együttműködése. = KLTE Könyvtárának évkönyve. 1954. 145-187 p.

BOT Györgyné: A könyvtárközi kölcsönzés eredményei és problémái. = Könyv és Könyvtár. 1964. 257-267 p.

A Művelődésügyi Miniszter 126/1963. /M.K.8./ számú utasítása a könyvtárközi kölcsönzésről = Művelődésügyi Közlöny. 1965. 135-136 p.

EGRY Tamásné - SZEPESI Zoltánné: Milyen mértékben ismerik az orvosok az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ szolgáltatásait? 1964. /Igénykutatás/ Bp. 1966.

JANTSITS Gabriella

SZAKOZÁSI JAVASLAT - AZ INDEX MEDICUS ALAPJÁN

Az orvosi könyvtári hálózat megszervezésekor az OOK tájékoztatást adott az általános /területi/ kórházak könyvtári szakrendszerének kialakításához /Orvosi Könyvtáros, 1961. 1., 1./ Ez az utmutatás vonatkozott a szakozásra, a szakkatalógus készítésére, de a raktározásra is. Az orvostudományi szakirodalmat 30 szakra osztotta. A hálózat akkori helyzetének ez a szakbeosztás meg is felelt. Azóta azonban a könyvtárak állománya jelentősen megnövekedett, a könyvtár szolgáltatásai iránti igényekkel együtt. A 30 szakcsoportot tartalmazó szakkatalógus részletessége már nem lehet elegendő. Mind a beszerzett könyvek témáinak, mind a tájékoztatási igényeknek fokozatos differenciálódása a meglévőnél lényegesen bővebb és tagoltabb feltárást kívánt. Ezen helyenként úgy segítettek, hogy a helyi szükségletnek megfelelően egy-egy szakot - esetleg valamennyit - tovább bontottak. Másutt viszont helyi rendszereket dolgoztak ki. Ezek részint szakkatalógus, részint tárgyszókatalógus szerkezetűek voltak. De sokszor ez sem bizonyult megfelelőnek. Ennek a véleménynek többen kifejezést is adtak az orvosi könyvtárosok 4. konferenciáján. Az értekezlet alközponti szekció ülésén azt javasolták, hogy felmerült s időközben mind általánosabbá váló probléma megoldására a 30-as szakrendszer szerinti katalógus helyett, vagy emellett tárgyszókatalógust kellene kialakítani. A javaslatot határozatként az értekezlet el is fogadta.

A hálózat szervezésének kezdetén megfelelő volt a szakkatalógus kialakításához az OOK a 30-as reniszere.

Megfontolandó lenne, hogy a hálózat könyvtárai az Index Medicus szak- és tárgyszórendszerét alkalmazzák. Ennek igen sok előnye lenne a hálózat részére, éspe- dig

- ezzel olyan rendszerre térnének át, mely az egész vi- lágon ismert és széles körben használatos,

- melynek rendszere úgy van megszerkesztve, hogy mind a kis- mind a terjedelmesebb, de a legnagyobb gyűj- tények igényeit is kielégíti. Tárgyszógyűjteménye lépcső- zetesen bővülő szakrendbe van foglalva. Ez a szakrend 13 főkategóriát, ezeknek 64 kategóriáját, valamint a to- vábbi fokozatokban számtalan alkategóriát tartalmaz. Minden könyvtár olyan mélységig veheti igénybe a szak- rendet, amilyent állományának nagysága, tájékoztatási igényeinek differenciáltsága és vőgűl említve, de nem utolsó sorban, amennyit a kidolgozására fordítható ide- je megenged,

- alkalmazásával a hálózatban egységes tárgyszókataló- gus rendszer alakulhatna ki,

- olyan rendszer állana rendelkezésükre, amely nemcsak a könyvek, hanem a folyóiratcikkek és egyéb dokumentu- mok katalógizálására egyaránt alkalmas,

- az Index Medicus szakrendszerére való áttérést meg- könnyíti az a körűlmény, hogy a hálózat jelentősebb könyvtáraiban, - a területi, alközponti könyvtárakban, ahol a tárgyszókatalógus szükségessége felmerűlt - ke- ves kivétellel az I.M. megtalálható, könyvtárosaink is- szerik, tájékoztató munkájuknál elsősorban ezt használ- ják.

Amennyiben a javaslat megvalósul, természetesen szüksé- ges lesz az Index Medicus szakrendszerének lefordítása és módszertani útmutatóként való kiadása.

A BOTE KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK SZAKKATALOGUSA

A Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának szakkatalogusa többéves munka után 1959-re készült el, s azóta áll az olvasók rendelkezésére.

A szakkatalogus anyagát a könyvtár állományából az alábbi kiadványok képezik:

- a/ Az 1901 óta megjelent könyvek
- b/ A könyvtár - különgyűjteményeként kezelt - Győry Tibor hagyatékának teljes anyaga
- c/ A könyvtárba járó folyóiratok 1945 óta megjelent fontosabb supplementumai.

1964-től minden supplementumot regisztrálunk szakkatalogusunkban, hiszen ezek egy-egy kis téma monográfiáit hozzák általában, s így olvasóink számára ez az anyag is hozzáférhető.

A katalógus szerkesztői annak idején részben a Quarterly Cumulative Index Medicus és a Current List szisztemáját vették alapul, természetesen számos eltéréssel, módosítással - a meglévő szakanyagnak megfelelően.

Katalogusunk jellegét tekintve tehát tárgyszókatálogos, de bizonyos egyéni sajátosságokkal rendelkezik. Néhány fő-tárgyszó alatt a témakörbe tartozó összes vonatkozások - altárgyszavak formájában - egybe vannak gyűjtve.

Igy pl.: Csecsemő

Szem

Szív

stb. tárgyszavak esetében. E tárgyszavak az érintett témakörökről egyben a szisztematikus katalógusnak megfelelő áttekintést nyújtják.

Pl.: Szív Lásd meg: Belgyógyászat, EKG,
 ,anatomia Keringés..., Mellkas,
 ,aneurysma Veleszületett szív-
 ,anyagcsere és érbajok
 ,arhythmiák
 ,asthma cardiale
 ,atrio-ventricularis csomó
 stb.

Az itt szereplő és önálló fogalmat képező altárgyszavakra utalás történik a főtárgyszavak között.

Pl.: Asthma cardiale Lásd: Szív, asthma cardiale.

A szakkatalógusban való keresésnél nagy segítséget nyújt a tárgyszókatalógus mutatója. A főtárgyszavak, s ezen kívül pedig az altárgyszavak mind a katalógusban, mind pedig a mutatóban alfabetikus sorrendben következnek egymás után.

Az idogen kifejezések általában a használatosabb eredeti, illetve magyar írásmóddal szerepelnek.

Pl.: Therapia - Diagnosztika.

Azonos fogalommal kapcsolatos szinonimák közül általában csak egy, lehetőleg a leghasználatosabb szerepel. Ezért adott esetben szükséges lehet az összes szinonimákat sorra venni. Szinonimákra való utalás általában csak néhány tárgyszó esetében történik.

Pl.: Golyva, - lásd: Struma.

Számos tárgyszó "lásd" jelzővel természeténél fogva hasonló más tárgyszóhoz, illetve tárgyszavakhoz van utalás.

Pl.: Főiskolák, lásd: Egyetemek.

Utalásokban a tárgyszót követő jel /három pont/ azt jelenti, hogy több különböző előle képzett tárgyszót kell vonatkozó főtárgyszóként számításba venni.

Pl.: Szív, anatomia
 stb. Lásd még: Belgyógyászat; EKG;
 Keringés...; Mellkas;
 Veleszületett szív- és
 érbajok

esetében a "Keringés..." utalást jelent a Keringés
Keringési betegségek
Keringési szervek

tárgyszavakhoz.

Az "Életrajzok" tárgyszónál található cimleírások azok neveinek alfabetikus sorrendjébe vannak csoportosítva, akik életrajzára vonatkozik a könyv tartalma.

A főtárgyszó választókartonja után közvetlenül általában a főtárgyszó körébe tartozó témát általánosan, vagy több részletében bőven tárgyaló művek vannak besorolva.

A könyvek adatait feltüntető kartonok az egyes tárgyszavakon belül fordított időrendi sorrendben vannak elhelyezve, tehát a választókarton után közvetlenül a legújabb kiadású könyvek cimleírásai találhatók. Így gyakorlatilag az irodalom keresésénél csupán néhány kartont kell áttekinteni.

Szakkatalógusunk jelenleg 2300 főtárgyszót, ezen belül kb. 4900 altárgyszót tartalmaz, s ez a szám a könyvek számának növekedésével egyenes arányban nő.

A katalógusban való keresésnél feltétlenül szükséges a tárgymutató tüzetes átnézése, vagy a tájékoztatószolgálat igénybevétele.

Katalógusunk szisztémája gyakorlatilag igen jól használhatónak bizonyult az elmúlt évek során, ennek ellenére állandó finomításokat végzünk a szerkesztési munka folyamán.

KIS TÖRTÉNETÜNK ...

A Szegedi Városi Kórházban a hivatalos könyvtárlátogatás alkalmával már szóba került minden szokásos kérdés: leltár, katalógus, köttetés, statisztika, olvasóforgalom. Végül a legégetőbb probléma, a helyhiány is, amin kizárólag az anyag átcsoportosításával lehet átmenetileg segíteni. Észre sem vesszük, hogy eltelt az idő. Délután négy óra, amikor kopogtatnak.

- Vajon ki lehet ez a késői olvasó? - Nyilik az ajtó és hat pirosnyakkendőös kislány lép be. Eltévedtek talán? De nem! Egyenesen ide jöttek. Az egyik közülük előáll és mondja:

- "A Gutenberg Általános Iskola uttörő csapatának Edison őrséje jelentkezik, társadalmi munkával könyvtárt rendezni ". S pillanatok alatt nekilátnak, lerakják és leporolják a polcokat és a könyvtáros irányításával át is rendezik az anyagot. Bizony késő este van, mire minden kötet a helyére kerül.

Ha évek múlva ismét arra járunk, reméljük, hogy a kis uttörők közül néhány már mint orvos vagy nővér lesz a könyvtár látogatója. Ilyen korán kell az olvasóvá nevelést elkezdeni. Gratulálunk!

J. G.

XX

K ö z l é m é n y e k - H i r l e k

XX

TÁJÉRTKEZLETET tartottak Miskolcon június 13-14.-én Borsod, Hajdu, Heves, Nógrád és Szabolcs megye orvosi könyvtárosai. Az értekezlet anyagát - rövidítve - Az Orvosi Könyvtáros következő száma közli.

Az alábbiakban közöljük a tagkönyvtárak ügyrendjének mintáját, amelyet az OOK állított össze, hogy a tagkönyvtárak munkáját segítse.

Ügyrend-minta

az orvostudományi hálózat alközpontjaihoz tartozó tagkönyvtárak számára.

A tagkönyvtár az Egészségügyi Miniszter 24/1960 /EÜ.K.13./ EÜ.M.sz. utasítás és az "Orvostudományi könyvtári hálózat szervezeti és működési szabályzata" /EÜ.K.1961.22.sz./ alapján, az alábbi ügyrend szerint működik.

A tagkönyvtár neve: /intézmény neve/ Orvosi Könyvtára

Pontos cím, telefonszám:

A könyvtári bélyegző szövege: /intézmény neve, város/

Orvosi Könyvtára

Az intézmény vezetője:

A könyvtár szakmai /orvosi könyvtári/ alközpontja: . .

Az intézmény orvosi könyvtárának orvostanácsadója: . .

Az intézmény orvosi könyvtárosa:

A könyvtáros feladata: az intézmény vezetőjének megbízásából heti órában a könyvtár ügyeinek ellátása.

Az orvostanácsadó feladata: a könyvtár képviselője a főorvosi értekezleteken és az Alközponti Könyvtári

Tanács ülésein. Tanácsadás szakmai kérdésekben /szakos-
s. megrendelés stb./.

A könyvtár feladata: az intézmény dolgozóinak és a hoz-
zájáruló szakembereknek szakirodalmi ellátása, azaz
az irodalom beszerzése, feltárása és helybenolvasás
egy kölcsönzés útján az olvasók rendelkezésére bocsá-
tása.

Feladatának ellátása érdekében a könyvtár gyűjti az in-
tézmény profiljának megfelelően a magyar és külföldi or-
sosi irodalmat.

A beszerzést az éves költségvetésben biztosított összeg
szerint a felmerülő igények figyelembevételével az igaz-
gati vagy az orvostanácsadó döntése alapján a könyvtáros
végzi.

Magyar és népi demokratikus könyvek és folyóiratok köt-
tői nélkül beszerezhetők, a költségvetési keret figyelem-
bevételével, az előírás szerinti megrendeléssel.

A devizaigényes könyvek és folyóiratok megrendelése az
Alközponti Könyvtári Tanács jóváhagyásával történik. A
megrendeléseket az alközpont továbbítja engedélyezés cél-
jából az országos központnak.

A folyóiratok köttetésére ugyancsak az éves költségvetés
nyújt fedezetet.

A könyvtár állományáról külön könyv és folyóiratleltár
áll a szabványoknak megfelelően.

Az állomány feltárása /betűrendes-,szak-/ kataló-
gusban történik.

A könyvtár elhelyezése /a helyiség megjelölése/.

A könyvtár állományát az intézmény szakszervezeti és be-
legkönyvtárától külön kell kezelni.

A könyvtár raktári rendje: /szakok szerinti,
leltár szám szerinti stb./.

A könyvtárat az 1018/1956.Mt.számú rendelet értelmében évente leltárilag ellenőrizni kell.

A könyvtár nyilvántartásai: A könyvtár gyűjti a könyvtárra vonatkozó összes iratot. Iktatókönyvben tartja nyilván a könyvtárra vonatkozó levelezést és megőrzi. Nyilvántartást vezet a beérkező folyóiratokról, kölcsönzésről, az olvasóforgalomról és a költségvetési keret felhasználásáról. E nyilvántartások alapján elkészíti az évi statisztikát.

A könyvtár használata: A könyvtár nyilvános jellegű, tehát állományát a fenntartó intézményhez nem tartozó szakembereknek és a könyvtárközi kölcsönzésnek – megfelelő módon – rendelkezésére bocsátja. A könyvtár használata ingyenes.

A könyvtár nyitvatartási ideje:
A kölcsönzés határideje:

A könyvtári állományban kártevőkkel szemben /könyvek, folyóiratok rongálása, elvesztése/ a társadalmi tulajdon védelméről kiadott jogszabályokat kell alkalmazni.

A kórházból távozó dolgozók /orvosok/ csak akkor kaphatják meg munkakönyvüket, ha a könyvtáros igazolja, hogy "könyvtári tartozásuk nincs."

A tagkönyvtár ügyrendjében történő bármilyen változásról értesíteni kell az alközpont vezető könyvtárosát.

Dátum

.....
igazgató

Az AKT megbízásából jóváhagyom

.....
AKT elnöke

Mint azt már könyvtárosaink tudják, az Országos Orvostudományi Könyvtár levéllel fordult a Népi Ellenőrzési Bizottsághoz és kérte a KULTURA Könyv és Hírlap Külkereske-

almi Vállalat munkájának ellenőrzését, mivel sorozatosan nem érkeznek meg megrendelt és kifizetett folyóiratok, illetve sorozatosan pótköltségnek jelentős összeggel régebben előfizetett folyóiratokat.

Az ellenőrzés folyik. Eredményéről egyrészt következő számunk számol majd be, másrészt - reméljük - értesülnek róla könyvtárosaink a folyóiratok pontosabb beérkezésével.